

REVISTA LITERARA

APARE ODATA PE LUNA.

Director

IOAN RĂDOÎ.

Redactor-Administrator

TH. M. STOENESCU.

NICU DEREANU

BIBLIOTECĂ

Nr. 597

Sectia VI

ACADEMIA de AGRICULTURĂ

Nicu Dereanu se născuse în Ploești, era nepotul unui fost Ministru, își făcuse studiile liceale în București unde luase bacalauratul, fusese numit copist la un Minister prin stăruința unchiului său, și acuma, urma la drept, — când urma. Cu toate acestea, Nicu, cunoștea de minune edificiul de peste drum de statua lui Mihai-Viteazul călare pe un cal mic cu coadă mare, iar în mâna stângă cu un topor cât toate zilele cu care amerință de când se află în această pozițiune, în general, Universitatea, în deosebi, sălile facultății de drept și pe profesorii ce vin la curs, — când vin. Mai ales seara, îi plăcea lui Nicu să se așeze pe banca verde din turnătoră *Lemaitre* ce se află tocmai în fața frontispiciului coronat cu un vultur de ciment de Portland, refractar la igrasie. Și pe când, supt lumina gazului ce îndulcea pe locuri verzele închis al teilor, trotuarele de asfalt gemeau supt pasuri dese, tineri cu ghiete englezești, cu tocuri scurte, cu pantaloni strâmți ce fac să răsară reliefuri, cu sacouri ce abia trec de talie, se amestecau cu bătrâni ciudați la înfățișare, șovăitori supt un erotizm senil, urmăreau cărdurile de femei cu rochi umflăte pe la spate într'un mod ecsagerat, treceau în sus și în jos, lăsaū în urma lor cascade de note false ale risetelor insolente ce izbucneaū, ale vorbelor triviale ce zburau din gură în gură ca niște mingi azvêrlite în aer, prinse în zbor de mâini dibace și retrecute mai departe.

BIBL. UNIV. CLUJ-NAPOCA

2468 - 1976

Nicu, în mijlocul aceluï zgomot, izbutea ănsă, să-și izoleze mintea, vederile, de tot ce se petrecea. Cu ochiï mari și negriï, cu obrazul oalchies, cu buze fremătând de roșeața sănătății, cam slab, cu un pěr de inspirat, moale și ăndulător, cu privirea țintită în timp de ore asupra aripilor plouate ale vulturului, el își petrecea multe din nopțile de vară, fără ca să știe nici cine trece pe dinaintea lui, nici cine îi sunt tovarășii de bancă. Este drept că priveliștea ce-l fermeca cu deosebire, era Eliade, inclinat pe pedestalul de marmoră, însă un Eliade gigantic, uîtându-se de sus la Palatul, Suțu, și chiar la Maiestatea Sa, când, de pe peronul Universității, trece în revistă, trupele din garnizoană.

Eliade! Pentru ce n'ar fi și el un Eliade, ca să aibă și el o statuie, albă cum este curățenia ce-i inaripează sufletul, o statuie, — gigantică în forul public, — gigantică în inima fie-cărui român. E adevărat că nu este încă de cât un simplu copist. Înse ce face aceasta? Bolintineanu n'a fost și el copist? Bolintineanu! Pentru ce n'ar deveni și el poet mare, n'ar muri și el în dezolațiune ca nici el să n'aibă statuie, — căci, ce altă glorie mai mare de cât s'o meriți și să n'o ai?

Și visurile ce-l ademeneau ast-fel, se coborău stoluri-stoluri, se așeau pe fruntea lui ca niște porumbieï albï, de o albeață mai străvăzătoare ca lumina zilei, sau ca niște privighietori cu miï de cântece, iar în acele momente, se părea că stelele se apleacă asupraï și-l înfășoară într'o substanță lacteie, cum este pe cer lumina nebuloaselor, așa în cât, se simțea ridicat de la pământ, până ce, își lua singur avântul, și zbura mai departe, în lumea visurilor, în splendoarea gloriei vecinice.

Și cât de mare ajungea: Cel d'ânteiï dintre oameni! Poet, legist, orator, militar, inventator! Adică de ce nu? Poet? Astă-zï fie-ce școlar are câte o dragoste în inimă, câte o presimțire funestă că o dată cu căderea frunzelor..... — iar fie-ce școlar, ține să comunice toate aceste simțiri, țerei, lumei întregi. Legist? Dar ce? Nu se proclamă în principiu că tot cetățeanul e considerat ca având deplina cunoștință a legiuirilor eczistente? — Orator?... Să i se arate lui Nicu un singur avocat de judecătoria de ocol care să nu posedeze în fond arta de a vorbi? În cât despre nobila carieră a armelor, ce ăoprinde în sine apărarea patriei, cu alte cuvinte, apărarea bugetului și a legilor, — votate pretutinden pentru trebuințele celor țari, — fie-care cetățean, — după noua

organizațiune, — naște soldat, iar fie-care soldat are în ranită, în lipsa bastonului de mareșal, galonul unui general divizionar. Rămâne cestiunea descoperirilor mari. Dar Nicu știa foarte bine că dacă nici una nu s'a efectuat până acum, cauza este că puțini români și-i-au aplicat facultățile intelectuale în această direcțiune. Și apoi, tot eczistă descoperirea făcută de un fecior de popă care a găsit mijlocul de a fabrica un vapor ce se poate scufunda, și toată lumea cunoaște, că ecșperiențe numeroase au demonstrat până la evidentă că posibilitatea de a scufunda un vapor și de de a l ține supt apă ori-cât va voi inventatorul, este astă-zi un fapt științific realizat, mulțumită mai ales celor zecé mii de lei ce s'au acordat de cameră în acest scop.

El însă, — Nicu Dereanu, — n'are de cât să voiască spre a trage o lovitură de tun pe senin, una dintre acele lovituri al că-rei răsunet să se audă în toată Eurooa. Ce l'a preocupat în tot-d'auna, au fost mai ales cestiunile comerciale; în această ramură trebuie să se facă cercetări, căci în epoca actuală, ori-ce descoperire, fie ea cât de mare, este condamnată să rămână embriionară dacă aplicarea ei nu este practică sau dacă este prea costisitoare. De-o cam dată, pentru ca să nu vorbească de alt-ceva, numai el știe câte zile, câte nopți nu și-a bătut capul ca să ajungă la traducerea în fapt a acestui principiu: *Obținerea mișcării prin mișcare*. Cărbunii, electricitatea, aerul comprimat, trebuiesc repudiate: Ele, pe lângă faptul că dau naștere la cheltueli neproporționate cu rezultatul obținut, produc o sumă de întâmplări nenorocite, iar fumul de cărbuni, mai este de natură să prăpădească sănătatea celor ecșpuși la absorbirea lui. Cu totul alt-fel ar merge lucrurile, dacă el, necunoscutul de azi dar poate omul celebru de mâine, ar găsi o singură ființă să înțeleagă marele principiu pe care l'a scos din neant și l'a formulat într'un mod atât de lămurit! De sigur că, la început, i s'a obiectat de mulți cât și de inteligența lui superioară, că un principiu, cât de bine formulat, cât de întemeiat, nu este indestulător să ducă la realizarea lui. În asemenea materii, se cer probe. Nicu, mai mult de cât ori-cine, simțise valoarea acestor obiecțiuni. Lasă că adesea, practicarea unei teorii nu corespunde cu adevărurile demonstrate teoretic, ci, chiar dacă inventatorii nu s'ar înșela nici o dată, ei cari merg pe dibuite, — căci acolo unde invențiunea începe știința sfir-

șește, — cum era să prefacă Dereanu, lumea, iar mai ales pe compatrioții lui cari nu admit că un român *etc.*

Și în sfârșit, istoria diferitelor progrese obținute pe tărîmul științific nu este destul de conchizătoare? Fulton, propune lui Napoleon I întrebuintarea aburului ca mijloc de locomoțiune, și marele împărat îi întoarce spatele : Fulton? Un nebun! Daguerre, prezintă Academiei de științe din Paris, un raport amănunțit al descoperirii ce 'și atribuia, iar secretarul învățatului corp, demonstrează în mod matematic, alt-fel zis, științific, printr'un raport rămas celebru, că afirmările în cestiune intră în domeniul utopiilor. Firește dar, că totul, povățuia pe Nicu, să treacă cât mai curînd, de la principii, la aplicarea lor, așa că, pe banca verde din fața Universității, își întocmea adesea, mașina ce inchipuise. Și nu era mecanism care să nu funcționeze de minune : că această locomotivă nouă se va mișca, ba încă cu o iuteală superioară aburului, nu se mai putea tăgădui, Nicu, o vedea deja, la gară, așezată pe șine, vagoanele se întindeau în urma ei într'un șir lung, peronul era negru de lume, toți Bucureștii sunt în picioare, delegații presii caută să 'și facă loc prin mijlocul mulțimei, dar inbulzeala este nepomenită, mai multe doamne găsesc oportun să leșine, încurcătura se mărește, publicul schimbă ghionturi cu gardiștii, prefectul poliției se repede inaintea stației telegrafice ca să reclame sosirea pompelor, semnalul de plecare este gata să se dea, nu se mai așteaptă de cât regele ! În acest timp, Nicu, înbrăcat în negru, cu simplitate, asistă de pe platforma locomotivei la tot ce se petrece, fără ca pe fața lui să apară cea mai mică nuanță de neliniște. Din potrivă, un ușor zîmbet de triumf se schițează une ori la colțul buzelor lui, ca și cum, dînsul, ar voi se arate mulțimei cât de sigur este Dereanu de invențiunea pe care toată lumea o va constata în curînd. Entuziasmul trece atuncea peste o parte a publicului, îl face să 'și ridice pălăriile în sus, să salute cu mari strigăte, pe cînd altă parte, ca spicele unei holde de grâu bătută de vînt, cleatîna capetele încoia și incolo spre semn de neîncredere.

Dar nerăbdarea celor cari se află pe peron sfîrșește prin a 'și atinge culmea, pe cînd, dinaintea gării, în curte, trăsura regelui se strecoară printre mulțimea ce face un gol înprejurul ei, așa în cît dînsa, apare înconjurată de vre-o două-zeci-trei-zeci de băiețoi, calle de cizmarî, băieții de băcanii, de-abia răsăriți, de la

cinci-spre-zece ani în jos, ce se țin de mersul cailor cu multă greutate, gifăiesc și strigă hura cu niște glasuri pițigăiate. Cel din trăsură, — un adiutant și o doamnă de onoare căci curtea e în doliu și M. M. L. L. s'au abținut de a veni, salută cât pot, împărțesc zimbete înalte, iar vizitiul, roșu și gras supt livreaua regală, întoarce și oprește drept lângă scară. Mulțimea un moment întredeschisă se reînchide înprejurul cailor cu zgomotul mării în reflux, iar supt geamlicul ce adăpostește vagoanele la cari se află înhamată faimoasa locomotivă, o fluierătură scurtă răsună, — semnalul, — și, aproape în acelaș moment, trenul resimte în toată lungimea lui o zguduitură puternică, dupe care, se pune în mișcare, la început încet de tot, apoi, din ce în ce mai iute până în sfârșit, proporțiunile lui, se micșorează, se pierd în depărtare. Asistenții, scot tocmai atunci un lung strigăt, unificat de și compus din mii de voci, ce se ridică în sus gigantic, se lovește de coperișul de sticlă, coboară mărit încă de eco, izbucnește vijelios afară din înprejmuire și o pornește pe urmele trenului ecstra-ordinar din care nu se mai vede de cât steagul cu colorile naționale ce filfăește în fruntea lui.

Și pe când strigătele de entuziasm se repetesc în gară, locomotiva pe care se află Dereanu, își sporește iuțeala la fie-ce secundă, vagoanele încep se sară pe șine într'un mod îngrijitor, dar dânsul, în picioare, cu mâinele încheștate de pereții platformei, suride, se transfigurează, se simte aproape Dumnezeu! Iată'l, ... iată'l stăpân peste soarta lui, peste această soartă ce n'a fost pentru el de cât o mumă vitregă, însă pe care, de astă-dată, a izbutit s'o învingă, s'o ție strivită supt tălpi! «Mai iute! Mai iute!» sunt strigătele ce 'i rătăcesc pe buze, pe când gesturile cu care taie vântul ce 'l izbește în piept și 'i șuieră la urechi, devin violente. Ce? Lumea întreagă nu este de astă-zil a lui? Numele lui n'are se cutreiere tot pământul trîmbitat din țară în țară de sutimi de mii de voci? Averea, — o avere ce nu se poate calcula, n'are să 'i riureze înprejur o ploaie de aur ce nu va înceta să cadă? Și până la moarte, nimic de cât flori, de cât cer senin, de cât vițuriile ce simte deja că 'l mușcă de inimă, satisfăcute, transformate de lume în virtuți, sau cel mult, în mici greșeli nedespărțite de ori-ce naturi superioare! Aur! Glorie! zeități ce ridicăți pe om de-asupra omenirei, de-asupra legilor convențio-

nale, de-asupra moralei naturale, iată-vă în stăpânirea mea; în stăpânirea unui Nicu Dereanu!

Și trenul ce aluneca repede, neconținut mai repede, cu iuțea vântului, se întrecea cu zborul triunghiular al berzelor, se prăvălea ca o furtună peste vale, iar, în depărtare, un oraș apărea cu clopotnițe acoperite cu finichia albă, cu cruci înmuiate în splendoarea unui soare de Iulie, cu plopî argintii și verzi ce 'și mișcau umbra de-a lungul unui rîu cu maluri nisipoase. Cu cât însă, distanța dintre tren și oraș se micșora, cu atîta se încrunta și figura lui Dereanu. Orgoliul ce adineauri încă, îi înfășura toată ființa într'o atmosferă luminoasă, părea a'l fi părăsit cu desevîșire, pe cînd, mâinile lui, încleștate de astă-dată asupra manivelei friului de oprire, o învîrteau cu o sîlbăcie crescîndă.

Dar trenul își urma mersul lui îngrozitor, locomotivă și vagoane trecuseră de mult ca niște năluce uimitoare pe dinaintea stațiunii orașului unde trebuia să se oprească; magaziile de pe linie, stațiunea, orașenii ce așteptau nerăbdători, turnurile de biserică, plopî argintii și verzi, rîul cu maluri nisipoase, fulgeraseră un moment pe dinaintea ochilor lui Dereanu, dar acuma, în față și în urma lui nu se mai vedea de cît panglica albă a șoselei cu cele două șine ale ei ce se întindeau formînd două paralele nîsfîrșite în mijlocul monotoniei cîmpului, de-a dreapta și de-a stînga căii ferate.

Însă tocmai în momentul cînd deznădejdea lui era mai mare, cîci locomotiva își ajunsese acel maximum de iuțea, dincolo de a cărui graniță, catastrofa informă, — haos de vagoane rupte, urcate unul peste altul, — așteaptă zdrobitoare, dînsul, auzi să crezu că aude, sunetul metalic al unui orologiū ce se repeți de patru ori și ce se prelungi funebru în noaptea ce i se făcuse pe dinaintea vederii.

Eraū în adevăr, patru ore de dimineață cînd Nicu se desmetici din visul bizar ce l' înfășurase pînă despre ziuă în țesăturile lui, precum înfășoară o pînză de păiajen pe prada destinată calului ascuns în întunecimea pîndeii.

Cînd studentul se ridică de pe bancă, luna alba aproape ștearsă în petecul de cer din stînga turnului Colții, cele-l'alte constelațiuni, trăsuseră peste ele perdeaua albastră a dimineții prinzînd'o cu briliantul colosal al luceafărului, doi gardiști adormeau pe treptele intrării Muzeului, și din cînd în cînd, câte un pan-

talon creț al unui ajutor de măcelar, spătos, cu brațe musculoase supt măneci pe jumătate sumese, flăcău pe care nu se află doică să nu 'l urmeze cu oichi lungi, apărea pe strada Colții spre a se grăbi cu pasuri răsunătoare în direcțiunea pieții mici.

Nicu, se reintoarse acasă, încet; brațele și toată spinarea îi ierau înțepenite de umezeala nopții, iar picioarele i se impleticeau, de abia mai puteau să 'l ducă. Cățiva camarazi din facultate cari îl întâlneau în dosul pasagiului, crezând că iese de la vre-o petrecere, voioși cu ori-ce preț să 'l silească a'i însoți la *Pisica albă*, pentru a se drege. Dar el, se zmulse din mijlocul lor și se grăbi să se depărteze, în urmă'i cu risetele și cu glumele triviale ale unora ce 'l ajungeau ca niște gloanțe.

Realitatea îl relua dar în stăpânirea ei, fără tranziție. Iată 'l din nou, căzut din înălțimea visurilor ca o pasere cu aripa ruptă de alica vânătorului din înălțimea cerului luminos, din nou, bîet student sêrac, fără alte mijloace de cât cele pe care i le da funcțiunea, vara cu pantalonii de iarnă și cu galoși, iarna fără palton și cu ghietele căscate la vîrfuri prin noroiul cleios al uliței.

Cu toate aceste, frigurile ce 'l trîntiră la pat, îl siliră să nu se întoarcă la cancelarie de cât a treia zi, iar când reapăru, muștrările ce 'l așteptau izbucniră furtunoase. Cum? Dumnealui își închipuia oare că afacerile de stat pot să stea pe loc fiind-că i-a venit gust să se îmbolnăvească?... De sigur că lucrurile nu pot să meargă ast-fel... Dacă e bolnăvicios, coconaș, se facă bine s'și dea dimisia. Sunt cinci-spre-zece candidați cari așteaptă, — și toți cu bacalaureat! O funcțiune cu viitor! Nouă-zeci și cățiva de lei pe lună, de o cam dată, pentru cățiva ani, iar la urmă; coronarea carierii cu înaintarea la gradul de supt-șef de birou! Dar perspectiva pensiei! Ce fel? Puțin lucru este să știi că dacă vei servi 30 de ani și vei atinge vîrsta de 60, vei avea dreptul să stai pe saltea, să 'ți odihnești bătrînețele, să fii pensionar, să vii regulat la Fialkowski și să bei câte o cafea neagră.

Apoi, Dereanu, avea în plus perspectiva de a deveni avocat, și, când funcțiunea ce ocupa îi înleznea aceasta, dumnealui, în loc să fie recunoscător șefilor cari 'l țineau în pâine, în loc să 'și facă datoriile, să prescrie circulările, ordinele, își permite să ștângărească, să se facă bolnav... Să bage ênsê de seamă, de astă-dată i se trece, dar la cea d'ânteuî ocaziune, se știe că va fi înlocuit.

Nicu, își plecă fruntea supt muștrări, își reluă locul obicinuit pe scaunul de paie ce îi suptia fundul pantalonilor, și, aplecându-se asupra mesei pe care zăcea un vraf de hârtii, începu să se pună în curentul lucrărilor de zi, concepțiunii ce în general, se apropie foarte mult de modelul următor :

«*Domnule Prefect.*

«Vi se pune în vedere că în cestiunea pe care mi-ați supus'o în raportul d-v cu No. 150, sunteți *cu onoare* invitat să vă conformați *întocmai cu spiritul și litera legii*.

«Primiți etc.

«Ministru :

Legalicescu.»

Ordine de asemenea, fel sunt în adevăr de mare însemnătate, de vreme ce dau loc la următoarea lucrare în cancelaria prefecturii către care sunt îndreptate :

«*Domnule suptprefect,*

«Vi se pune în vedere că în cestiunea pe care ne-ați supus'o în raportul d-v cu No. 640, cerându-ne *deslegare* despre modul cum trebuie să urmați, sunteți invitat (*ou onoare* se suprimă de oare-ce un prefect nu poate să vorbească subalternului său *cu onoare*), sunteți invitat să vă conformați *în tocmai cu spiritul și cu litera legii* (aici se adaugă), *cuoscând că la din contra vă vom face direct răspunzător.*

«Prefect :

Pirjolescu.»

Șefii, se arătară cât-va timp mulțumiți, căci, pe când unii dintre colegii lui, fumați țigări, vorbeau despre viitoarea față pe care aveau de gând s'o pună la mână, sau, despre cămătarii cărora le trăsese răchitulu, și, pe când alții, mâncau pe supt mese strugurii aduși de afară înfășurați în gazete, el singur, rămânea neclintit, tot-d'auna cu pieptul înainte și cu spinarea încovoiată asupra lucrărilor ce avea de făcut.

Zilele, treceau acum pentru dânsul monotone și regulate; venea la cancelarie de la opt ore dimineața, se așeza, liniștit în aparență, dinaintea călimărilor de pământ ars, și, — mașină de copiat între mașini de copiat — scuipa literă cu literă, bine-făcătoarele dispozițiuni ministeriale întocmai cu spiritul și litera legii. Dar, dacă renunțase la visurile lui de supt cer liber, dacă teama de a rămânea pe drumuri îl silise să nu mai facă seara preumblări al cărora rezultat îi fusese categoric pus în vedere, el nu renunțase și la voluptatea de a 'și lăsa condeii să alerge din când

în când pe coala albă într'un mod aproape mecanic. Și cu cât trecea, cu atât această dispozițiune psihologică particulară devenea mai pronunțată, lua proporțiunile unei boale, — nevroză ce l făcea să trăiască două vieți, — una, automatică și timpitoare, — alta, plină de visuri bizare, creațiuni ce, când nu fac să șovăiască echilibrul facultăților intelectuale, își iaă avântul înaripate de geniu.

În acele momente, ca și pe banca verde, Dereanu, uita tot, nu mai știa unde se afla, nu mai auzea nimic. De câte ori, nu se văzuse, — vis între alte visuri ale lui, — bune oare la graniță, pe marginile unei ape, pe o câmpie întinsă, între miile de soldați, cu bătălia începută, căci războiul se declarase și inamicul înaintase cu înțeleală. Dar Nicu, care intrase ca voluntar, sosise tocmai atunci dimpreună cu alți studenți și, în mijlocul detunărilor și al confuziunii, nu știa la cine să se adreseze... A și lua rëndul și a merge înainte era tot ce avea de făcut. Așa și urmă, iar camarazii lui îl imitară. Fumul îl inconjoară deja; gloanțele întunecă aerul, cernute de toate părțile ca de un ciur gigantic. Obuzele, zboară, vijăie, cad, crapă, se țândăresc la dreapta și la stânga lui; salve de puști latră când mai aproape când mai departe. Peste tot, flacăre, baionete, plumb topit, moarte și răcnete.. Dinire români, generalul care conduce lupta, izbit în inimă, cade jos de pe cal, — un armăsar negru ce face spume în zăbale. Un strigăt de groază se ridică dintre șirurile noastre... Un alt strigăt, dar acesta de bucurie, îi răspunde... Inamicii au văzut căderea generalului român... Roșiorii se azviră de geaba înaintea, oastea se înduplecă, se dă înapoi, bătălia e pierdută. Însă el, — Nicu Dereanu, — și-a dat seama de primejdie, dintr'un salt se află călare, ia comanda armatei. Pe cap, a pus chipiul divizionarului și cu spada lui în mână se aruncă... Din fericire pentru țară, acțiunile lui n'au scăpat din vederea soldaților, și de unde stau gata să fugă, o mare parte se repede pe urmele lui ca un troian ce se surupă de pe coastele unui munte într'o prăpastie. Hura! Iureș! Cei d'ânteiu soldați cad; cad rëndurile ce urmează, dar Dereanu apare printre fum, ridicându-se în scări, cu statura înaltă, cu gestul magnetic. Asaltul ce se dă redutelor inamice este de astă-dată hotărîtor : Armata română merge poate către o peire sigură, însă, în tot cazul, o așteaptă o glorie vecinică. Câte-va regimente iaă în acel moment redutele în coastă.. Dereanu in-

plăntează cel d'antéiū, steagul românesc pe una din ele. Inamicii zdrobiți atuncea de toată artileria noastră bat în retragere... Goana ce li se dă e pentru dênșii atât de dezaastroasă în cât soldații noștri abia pot să înmormenteze morții armatei de invaziune...

O! Triumf! O! Glorie! În sunetul clopotelor, pe calul sêu negru, printre mulțimea de popor care îi strigă hura, Dereanu, reîntră în capitala de unde plecase simplul soldat. Și când ajunge pe bulevard, suride cu mândrie, trece încet pe dinaintea băncii verzi, pe când, gloriosul armăsar, slăbit de rănilile priimite, șovăiește între picioarele lui supt greutatea coroanelor de flori aduse de o populațiune în delir...

— Te-am prevestit de mai multe ori domnule Derene că ai să o pați, fură cuvintele ce îi rêsunară la urechi într'una din zilele de la finele lui Septemvrie, tocmai pe când dênșul urmărea una din aceste strălucitoare himere.

Și i se comunică deștituirea.

Greșelile ce i se strecurau în transcrieri deveniseră în adevăr, de nesuferit. De trei ori i se întâmplase ca în loc de *«intocmai cu spiritul și litera legii»* să pună *«intocmai cu legea și cu spiritul ei»*. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Altă-dată iar, își permisese, cu precauțtare, să modifice unele formule. De câte ori nu i se spusese să nu mai pună : *«Am onoare sa vă invit, etc. ci, «cu onoare vă invit etc.»* Apoi, unde am ajunge dacă cei cari îndrăznesc a se atinge de sfințenia formulilor administrative n'ar fi cu asprime pedepsiți? Dumnealui, n'a găsit de cât ce-a căutat. Auzi! Bine îi șeade, tênăr cum este încă pe băncile școlăii, să îndrăznească să corecteze pe oameni cu ecsperiență, vechi în biroūcrație, și cari, în tot cazul, sunt șefii sêi direcți!

Nicu, auzea aceste cuvinte ce pătrundeau una câte una în urechile lui ca atâtea bucăți de plumb topit; dar sunetele lor, se amestecau pentru dênșul în neorânduială, cu vibrațiuni surde ca cele produse de un glas ce ar rêsuna într'o pivniță de unde ar năvăli printre crăpăturile ușei, — desformate de îngustimea locurilor prin care au trecut, — pe gârligiu în sus și de acolo afară. În timp de un moment, o idee roșie îi injectă ochii, i se părea că cine-va l'a azvârlit de viū într'un cuptor inflăcărat, că limbile șerpuitoare ale grozavului element i se urcau de la tălpi la creștet că'l mușcău chinându'l cu dureri sêlbatică, că'l înfășurau de

toate părțile, și că nu mai avea alt mijloc de a-și scăpa fața, de cât, să închidă ochii, să cadă la pământ cu mâinile pe obraz, în convulziunile din urmă ce mișcă epileptic corpurile însuflețite când sunt gata să redea capitalul lor de materie groapei renăscătoare.

Dar când era să săvârșească faptul, privirile lui, întâlniră scândurile murdare, cu urme de noroiu pe ele, cu scuipături spumoase ce se rotunjeau alburii, cele mai multe cu proporțiuni modeste, ca și cum ar fi căzut pe locurile unde se aflau cu un fel de sfială, sau, ca și cum s'ar fi simțit onorate de a figura alătura cu câte-va altele mai mari, tolănite în largul lor, ca ale domnului arhivar și ca ale câte unui senator în favoare, care, — une-ori, — Consimțea să facă să răsună tusea lui respectabilă la auzul beatificat al copiștilor, până ce i se da notă despre numărul hârtiei ce urmărea.

Un sentiment instinctiv de scârbă, unit cu al amorului propriu, ce renăștea într'insul, scăpă pe Dereanu de rușinea de a se da în stambă, iar, — pe când urechile lui țipau încă, — își desprinsese pălăria din cuier și ieși fără să zică un cuvânt.

Afară; o ploaie de toamnă, măruntă și pătrunzătoare, se cernea din înălțimea văzduhului monoton, spăla pietrele din curtea ministerului, în care, birjarii puternicilor zilei, înfășurați în giubele roșii și albastre, își infundau căciulile pe ochi, pe când, pe uliți, cu cât ploua mai mult, noroiul se făcea mai lipicios, se agăța de tocul și de virful ghițetelor, se pleoștea în stropi galbeni pe pantalonii trecătorilor și până pe geamurile dintr'o bucată de la prăvăliile mari.

Nicu, în haina lui neagră, lustruită de prea multă purtare, cu umbrela în mână pe care n'o deschidea, umbla supt ploaie cu pasul măsurat, cu brațele moi, se lovea cu câte un om în piept, de la care apoi, își cerea scuze, o lua pe o uliță, revenea asupra pasurilor făcute, o pleca din nou, și toate aceste, fără să-și dea seama despre ce face, fără ca ideea destituirii chiar, să vorbească într'ensul, să-i redea noțiunea eczactă a împrejurărilor, a timpului și a locului, sau cel puțin, a eczistenței lui. În moliciunea ploioasă a zilei, un fel de amortăală generală îl coprinsese treptat, îi destinseseră nervii încordați; singura senzațiune de care putea să-și dea seama, era un fel de liniște desăvârșită, odihnă ca cea pe care o resimte un om când, dupe ce a primit o lovitură pe cap, se redesteaptă din leșin, într'un așternut proaspăt, cu raze

piezișe ce se furișează în odaie printre laturile transparentului lăsat.

Fără îndoială că durerea are să nască dupe un moment saū două, și ea, are să fie cu atât mai nemilostivă cu cât și-a suspendat cursul mai mult timp.

Cu toate aceste, zilele, trecură pentru Dereanu, precum trec pentru toată lumea, cel puțin în aparență, căci fața, nu i se schimbăse mult. — dacă se schimbăse cum-va, — de și acuma, era în ajunul Crăciunului și n'avea unde locui de mai bine de o lună. Unchiul său, care se afla la Nizza, l'ar fi putut ajuta, dar el, găsisese cu cale, să păstreze o tăcere elocintă.

La început, — dupe ce stăpâna casii îl dete afară nefiind destul de bătrână spre a găzdui degeaba pe studenții săraci, — Dereanu, intra prin cafenele, cerea cu vocea stinsă un pahar cu apă, aștepta sosirea câte unui prieten care s'el poftescă la o cafea, vorbea cu vocea tare împotriva guvernului, a societății întregi, făcea proces Dumnezeirii, îi tăgăduia eczistența cu gesturi scurte, cu zimbete convulzive, se simțea devenind rău, începea să înțeleagă teoriile socialiste, se pierdea la urmă în ele, trecea la comunism, organiza lumea pe alte baze. Și la cea mai mică observațiune, vinele gâtului i se umflău, albul ochilor i se congestiona, înfașura omenirea întreagă în aceiaș ură, iar visul petrolului, cu case arzând ca niște masalale, cu surupări detunătoare, îi uria în creieri epopeia unei destrucțiuni obștești. Obicinuții cafenelii, stilpii, făceau cerc, îl întărâtau printr'o vorbă batjocoritoare, saū, și mai neghîobi, se prefăceau că i împărtășesc vederile, pentru a l'escita și a face la urmă haz ca niște oameni de duh ce erau. Alte dăți, alerga de dimineața pînă seara, între grădina Episcopiei și piața Constantin-Vodă pentru a vîna un franc, obținut supt formă de împrumut de pe la cunoscuții ce avea, de pe la studenții mai cu dare de mână, și chiar de pe la oamenii cari mucezeau odinioară prin sălile Ministerului tot așteptând să intre în pămîntul făgăduinței al unei slujbușoare. Dar pentru el, problema cea mare, cestiunea de viață saū de moarte, pe care trebuia s'o deslege de 30 de orî pe lună, se rezuma mai cu seamă în cuvintele «Unde am să dorm la noapte?» Și când se apropia de 11 ceasuri, când lumea devenea mai rară, prin cafenele, lua în revizie birturile, se alătura de chîolhanagii era silit să bea cât i se turna în pahar, s'el întovărășescă pe la Puțu Spătarului, în localuri patentate, fericit dacă, vre-unul

dintre ei, trăznit de vin, îl silea s'îl însoțească pînă la dînsul și'î oferea un pat, o dormeză, mai puțin de atît, un scaun. Intr'o zi chiar, întemplantarea îl făcu să întîlnească pe un tînăr cu care fusese în clasele primare. Era în dreptul birtului «La Purcel», nu se văzuseră de vre-o cincî ani, dar se recunoscuseră. Tînărul, pîru încântat că revede pe Dereanu :

«Cum te-ai schimbat! Ênsă,.... de sigur că.... în bine. Numai, — dupe infățișare, — nu pari în fonduri.»

— Ei da! M'am schimbat; cît despre fonduri, n'am fost nici-odată bogat; apoi, sunt și fără funcțiune: dar tu, ce te-ai făcut de cînd nu te-am văzut?

— Pe unde crezi că n'am umblat: Nouă țeri și nouă mări; cu toate aceste, mi-a mers bineșor... Cu comerțul ajunge cine-va departe.

Și din acest moment, prietenul lui Dereanu, se arată nedespărțit de el, îl ajută, îi pune odaia la dispoziție, dormeau împreună, făceau chefuri pe tăcute, cînd, intr'o seară, — oaspetele lui Nicu bîuse mai mult ca de obicei, — câte-va cuvinte șuerate în mod îngânat îi alunecară pe buze în mijlocul unei discuțiuni, îngânfa-rea omului cu mijloace triumfa de prietenie. Dereanu voi să răspundă, răspuse chiar, înșă, un potop de insulte îi tăiară vorba, iar puțin în urmă, odaia călduroasă, cu perdelele lăsate, rîsună lîng de zgomotul unei ușe ce se deschide și se reînchide trîntită pe țîțenele ei.

Și acuma, în noaptea ajunului, supt un vînt ascuțit ce aleargă țipînd de-a lungul ulițelor, Nicu, în biata lui haînă lustruită de prea multă purtare, fără galoși, cu ghietele aproape căscate la vîrf, cu pălărioara pe care a desprins'o, fără să zică un cuvînt, din cușera Ministerului, umblă pe podul Mogoșoaie, cu pasuri mîsurate, tot ca în ziua destituirii, se lovește de câte un om, își cere scuze, se oprește dinaintea geamului de la câte o prăvălie, se uită la bronzurile, la obiectele de artă ce schinteiază la lumina gazului, dar fără să le vadă, pe cînd, lumea, grăbită, își dă cu coatele, își încrucișează umbrele ce se lungesc de-a curmezișul trotuarului și pînă pe mijlocul uliței printre roatele trăsurilor ce scot vuete metalice din caldarâmul înghietat.

Cu toate aceste, între rîsunetul ușei trîntită pe țîținele ei și între momentul actual, aũ trecut trei zile, trei zile de nemîncare și de nedormire pentru el. Cu cei cincî-zece de banî pe care i-a găsit rătăciți în căptușeala pozunarului de la jiletcă, și-a cumpărat

o jimblă, din care i-a mai rămas o bucată ce rinjește supt brațu său printr'o spărtură a gazetei ce-o înfășoară.

În acest timp, la Capșa, la Broft, gelatinele cu fața galbenă ca a chihlițarului limpezit, tremură pe talere de argint peste tocăturile de cărnuri ce au luat forma tiparului; pe tăvi, porcei gata pentru a fi fripți, împodobiți cu zuluți de hârtie, cu pătrunjel verde în dinți, iar alții, fripți gata, cu șoricică poleit de flacări, se uită la trecători, alături cu lișițe, cu fasanți umpluți și reinbrăcați cu podoaba lor naturală, printre spărturi de bonboane ce se tolesc în gură, printre prejituri monumentale ce urcă în sus și astupă o parte din priveliștea interioară a prăvăliilor.

Dereanu, a umblat în sus, a umblat în jos, și în sfârșit, s'a hotărât să intre în cafeneaua din piața teatrului cunoscută de paraponisiții tuturilor guvernelor cari, înaintea ei au aflat tot-d'una apodădost și pahare cu apă. Aci, câți-va neguțători faliți, ședeau dinaintea meselor de marmoră pe canapelele roșii din cele două colțuri situate în fața ușei, iar în mijlocul fumului de țigări lăsat de mulțimea consumatorilor, gazul becurilor, ardea înconjurat de cercuri roșii precum se arată câte-o dată luna în nopțile ceoase ale toamnei. Nicu se așeză și el pe plușul zgâit, ceru un pahar cu apă, ce i se aduse fără observațiune, și se apucă să aștepte... Ce? nu știa nici el, — nașterea mântuitorului, soarta lui poate. Privirile lui, rătăciră mult timp, împrejurul pervazurilor de la oglinzi, despoleite pe unele locuri, inegrite pe altele, de-a lungul capetelor de alamă galbenă de la cuiele ce prind îmbrăcămintea canapelelor, sau pe fața lucioasă a celor două oleografii, din păretele din dreapta, cu o presupusă mânăstire Tizmana într'una, și într'alta, cu o confuziune de culori.

Înse geamurile de la ușă se albăstreau de aburi din ce în ce mai mult, felinarul din piață, pus tocmai în dreptul intrării laterale a teatrului, abia se mai zărea prin ele. Afară, începuse să ningă, ninge de mai bine de un ceas, vântul se oprise un moment, fulgii căzuseră mari, se agățaseră mai întâiu de felinare, se prinseseră de crăcile câte unui pom ca niște fluturi albi, se așternuseră la urmă, pe trotuare, albiseră coperișurile caselor, și acuma, nu se mai vedea peste tot de cât acelaș strat gros și uniform. Cete de băieți cu «Bună dimineața la moșiă ajun» se bălăbăneau printr'ensul troieniți până la glezne, își pierdeau galceșii, se izbeau în spate cu bulgări de zăpadă și se îndreptau, unii ri-

zând, alții înjurându-se, pe ulița povirnită de vale, ce formează ca un al douăilea fund de scenă teatrului nostru național.

Nicu, ieși cel din urmă din cafenea, își strânse haïna la pïept, își infundă picioarele în zăpadă, și o luă înainte, pe trotuarele pustii, mergënd alăturat de case în umbra lor culcată peste ulița său pe supt gazul ce-o întrerupea din distanță în distanță cu înguștele lui fășii de lumină împăiejinată. Ninsorea ce urma să cadă, și se grămădea repede pe marginile pălăriei, i se urca în sus în prejurul gîtului, îi albea spatele, mâncile și pulpana haïnei, îi pudruia përul și sprâncenele și 'l prefăcea din tēnër de două-zeci de ani în moșneag ne mai așteptător de bunuri pămēntești.

Pasurile lui ēnsă, deveneau din ce în ce mai grăbite; părea coprins de frigurile unei puteri supra-omenești. Nu era oare dator, să însemneze în acea noapte, urmele lui, urmele negre ale Mizeriei, peste tot corpul Bucureștilor? Da, aceasta era menirea lui, el 'și-o înțelegea acuma, se mira numai, cum de nu s'a gândit mai din vreme să 'și-o îndeplinească, și mergea, mergea.... «Inainte! Tot Inainte!» erau cuvintele ce se ridicau de astă-dată în gândul lui ca un refren, făcēdu'l ca să 'și miste buzele și să le articuleze cu vibrațiuni surde.... Căci, ce va zice capitala, când se va scula a doua zi și nu va găsi părția ei făcută gata?

Și în delirul ce'l coprindea, bătea subt picioare zăpada ce începuse să înghiețe și ce troznea ca zahărul pisat, făcea pirtie, — pirtie largă, ca să încapă pe toți împaltonații crăciunului, iar cu 'ncetul, vēntul se ascutea, devenea viscol, îi azvêrlea în obraz virtejuri de ninsoare amestecată cu mazărică, i se văita pe la urechi cu sunete deznădăjduite, îl silea să se oprească câte o clipă să se reazeme de ziduri, gifăind, ne-mai simțindu-și picioarele, cu dinții clănțanitori.

De-o dată, cum se afla în largul bulevardului spre care o putere neînvinsă îl readucea, câte-va fățeturi îi scuturară pântecel în convulziuni grozave... Voi să le stăpânească, dar foamea își ridicase glasul în el și porunca ei era mai mare de cât voința lui. Mai făcu două trei pași și, picioarele, refuzară de a'l mai duce... Se aplecă atuncea, rupse tremurând gazeta în care se afla ultima lui bucată de păine, — un codru uscat și tare ca piatra, — o, zmulse din hărtie, o înmuia în zăpadă, luă zăpadă în mâini și o frecă cu dēnsa cât putu, apoi, duse codrul la gură, își înfipse dinții în el, cu sēlbăticie, cu un fel de furie.

Împrejurul lui, pomii încărcăți de ninsoare se încovoiau supt greutatea mulțimei de flori albe, țacănea supt viscol ca niște bucăți de sticlă puse pe foc, șirurile de felinare se întindeau printre denses, pe două părți, cu geamurile înbrăcate în alb, cu ghîetoaie atârinate de ele ca niște stalactite cu forme bizare, cele două statuți, Eliade și Mihaiu, sfredeleau atmosfera, apăreau printre fulgi, cu umbre și cu lumine pe denses, oameni și semi-zei!

Dereanu, pe brânci, ajutându-se cu mâinile, se tira acuma mai mult de cât umbla, ca un câine izbit de moarte dar tot credincios stăpânului său, către banca verde, cuibul lui de visuri de ordinioară, când, luna alba aproape ștearsă în petecul de cer din stînga turnului Colțea, când, dimineața, trăgea perdeaua ei albastră peste cele-lalte constelațiuni, prinzend'o cu briliantul colosal al luceafărului.

Și când ajunse la ea, când mătură cu pulpana hainii stratul alb și moale ce i-o ascundea, se lăsă de-a lungul de-asupra ei, își puse o mână supt cap și alta pe piept, închise ochii pe jumătate.

Ninsoarea, punea de astă-dată fulgi rotunji pe genele lui crețe, ei se topeau la contactul pleopelor, înghiețau din nou la suflarea crivățului, și se preschimbau astfel în mici boabe schinteietoare. Dar cu cât viscolul țipa mai tare, visul lui devenea mai dulce, corpul lui mai ușor. Vocii confuze îi suflau în urechi melodii răpitoare ce păreau că se coboară din înălțimea cerului anume pentru el, două vedenii albe, cu ochi blânji și adânci, tatăl și muma lui poate, se inclinau peste denses, îi întindeau brațele.... O lumină uimitoare, îi nălucea vederile. Aripă! Aripă! Simțea cum îi cresc aripă la umeri, la brațe, la picioare!

În acest timp, ceasurile cincii din noapte sunau la «Călugărițe, vibrările orologiului slăbite de distanță fură cu toate aceste auzite de o ceată de tineri plecați dupe covrigi și glume. Denses, ajungend în dreptul palatului Sutu, se despărțiră spre a se întoarce pe la casele lor. Câți-va, o apucară pe bulevard, vëzură un om întins pe o bancă, îl crezură beat și îl strigară aproape la urechile un rësunător «Bună dimineața la moș ajun.»

Și tăcerea renăscu, zăpada urmă să cadă, viscolul să șuiere pomii să se încovoie supt greutatea mulțimei de flori albe.

Alexandru Macedonski.

M O I S E

Când prestigiul său mare și 'l văzu scăzând,— când toți
Vrând să aibă glas profetic, inimă de patrioți,
Biblic vers pe veșteji buze, geniu supt tēple 'nguste,
Moise își ascunse fața între mâinile auguste.

Soarele mergea zadarnic către-apus,— bărbatul sfânt
Nemișcat, nu ridicase ochii săi de la pământ,...
Credincioși nu-i rămăsese de cât trei, și fie care ;
«Oare nu mai ești tu Moise, îi striga cu voce tare?

«Marea roșie în două nu ai despărțit-o tu?
«Faraonul înăuntru nu-l făcuși de s'a'ātu?
«Oastea lui nenumărată n'o acoperiși cu valuri?
«Oasele Egiptiene nu albesc și azi pe maluri?

«Nu făcuși din stieș de peatră să țighească alb izvor
«Ce curgea ca riș de lapte pe al mușchiului covor?
«Și'n pustie, pe când foamea ne încovriga dușmană,
«Nu hrăniși tu tot poporul cu Dumnezeiască mană?

«Moise, nu mai ești tu Moise? Scoală-te!».. Atunci tăcut
Se 'nălță de jos profetul între-ai săi neîntrecut,
Dar urcându-se în munte, supt a serii străjnicie,
Cu nori groși de ceată albă se 'nabracă pe vecinicie.

Alexandru Macedonski.

IMBUNĂTĂȚIREA ORGANIZAȚIUNEI NOASTRE JUDECĂTOREȘTI

Sunt deja câțiva ani de când în țara noastră se agită reforma, sau mai esact zis : îmbunătățirea organizației noastre judecătorești. În anul 1881 Camera Deputaților institui și o comisiune pentru a pregăti în acest scop un proiect de lege. Membrii acestei comisiuni, divizați în majoritate și minoritate au și depus fie-care câte un proiect de lege. Dar pentru că, de sigur, ambele aceste proiecte nu au fost de natură a satisface trebuințele țării, nici nu au fost luate în considerație. Îmbunătățirea aceasta fiind însă și mult și cu drept cuvânt dorită de toți, D-l C. Nacu, fostul Ministru al justiției, preocupat de a satisface această nevoie, nu a lipsit de a-și da pentru aceasta toată osteneala putincioasă, convocând o comisiune de jurisconsulți și magistrați superiori distinși, formulând și un chestionar coprinzător de principiile de căpetenie agitate până în prezent asupra unei organizații judiciare, și isbutind în fine a concretiza această dorință, prin formularea unui proiect de organizare judecătorească. Și, pentru a procede poate și cu mai multă prudență l'a intitulat «*Ante-proiect de organizarea judecătorească*», l'a tipărit, publicat și distribuit, pe cât știm, membrilor comisiunii instituite ad-hoc, Curților de Apel și de Casație și la diferite alte persoane mai cunoscătoare în ale legiferării, pentru ca în urmă, fiind cont de toate observațiunile ce i se vor face asupra ameliorațiilor de introdus acestui ante-proiect, să-l formuleze într'un proiect definitiv, pe care să-l supună deliberării Corpurilor Legiuitoare.

Conduc numai de dorința de a fi și eu într-o ceva folositor, citez a supune judecății celor în drept modestele aprecieri de mai la vale, relativ la îmbunătățirea organizației noastre judiciare.

Dacă ne întrebăm, care să fie cauza pentru care de atâta timp se pune atâta ezitațiune în realizarea unei îmbunătățiri atât de dorită? Causa trebuie să o vedem numai în acea, că, ori de câte ori s'a făcut vre o propunere în această privință, *nu s'a tins la o îmbunătățire a legilor existenți*, ci la o curată reformă, sau mai exact, la o răsturnare aproape complectă a actualelor noastre legi de organizație judiciară. Ori-ce reformă însă care ar tinde la un asemenea lucru, nu va avea, sunt sigur, sorți de reușită. Și pentru ce?

Iată ce ne propunem mai întâi a demonstra.

Este necontestat că legile civile se raportă la interese mai diverse și mai vii simțite ca legile politice, și de aceia, pentru un guvern și niște Camere Legiuitoare, care și dau seama de adevărata lor misiune, este prudent de a nu se atinge de ele de cât cu mare băgare de seamă, și cu mare ocrotire.

Actuala noastră organizație judiciară, aproape identică cu cea franceasă, ori-câte imperfecțiuni ar avea pentru timpul de acum, nu se poate cătuși de puțin zice că nu a fost concepută dupe adevăratele noastre trebuințe, și dupe elementele de care puteam dispune, potrivit cu starea noastră culturală de atunci, și probă e că această lege durează de 25 ani, și când s'a cercat în anul 1876 a i se aduce o modificare, care, ori-ce s'ar zice, din punctul de privire al principiilor, constituia un pas înainte spre întărirea puterii noastre judecătorești, însă, din lipsă de elemente suficiente pentru a îndestula progresele ce se voia a se realiza prin această legiuire, guvernul și Corpurile Legiuitoare s'a văzut pe dată nevoiți a o abroga, rămând în vigoare și până azi tot legea din 1864.

De atunci însă și până azi, țara noastră a realizat, din punctul de vedere al culturii juridice, însemnate progrese, ast-fel că situațiunea de azi diferă foarte mult de cea din 1876, și legiuirea aceasta este susceptibilă de a primi o îmbunătățire, căci această îmbunătățire se poate în mod efectiv și realiza.

Ante-Proiectul D-lui Ministru al justiției este, fără îndoială, conceput în vedere de ameliorațiune și progres a organizațiunei noastre judecătorești, dar cu toate că conține în această privință multe bune și utile dispozițiuni, scopul său, dupe, cum se va arăta mai la vale, nu e numai de a corige oare-care imperfecțiuni ale actualei noastre organizațiuni, ci a introduce și oare-care inovațiuni, nu

tocmai fericite, și care ȳi restoarnă principiul și fundamentul. Ante-proiectul acesta este, de sigur, în unele dispozițiuni, departe de a slăbi magistratura, din contra perfecționându-ȳi organizațiunea sa, se voește de sigur a-ȳi se da mai multă tărie. Dar tocmai din cauza inovațiunilor ce se voește a se introduce, este fără îndoială de temut, a nu se da loc la o critică pasionată a partitelor în luptă, și într'o lege prezentată așa complet ca aceasta, este posibil ca un amendament funest și de a cărui întindere nimeni să nu-ȳi poată da la moment seama; să se strecoare sub o aparență inofensivă.

În materie de organizare judecătorească este trebuință mai mult de stabilitate, ca de perfecțiune, căci, de sigur, niminea nu este care să voiască să experimenteze tocmai des cu averea, onoarea și libertatea sa prin creațiuni de autorități și mecanisme judiciare.

Deci, cum actualmente posedăm o lege completă de organizație judiciară, care coincide cu un alt complex de legiuiri pentru mersul regulat al administrațiunei și distribuțiunei justiții, și care complex de legiuiri a primit din timpuri în timpuri mai multe perfecțiuni semnalate de experiență, să fie departe de noi cugetul da a slăbi sau distruge acest majestos edificiu. Unicul obiect, unicul scop al unui proiect de lege de organizare judecătorească să nu fie altul de cât de a corege în detaliu, oare-care dispozițiuni defectuoase, de a repara ușoare imperfecțiuni semnalate de experiență, de a îndeplini oare-care omisiuni, ale căror consecințe se fac simțite din ce în ce mai mult, de a nu aduce, cu un cuvânt, actualele legiuiri de organizație judecătorească de cât niște ușoare modificări comandate de experiență.

Pentru a concretiza în mod generic aceste modificări, iată cerințele cele mai de căpetenie.

I). Înainte de toate, cată să fie vorba de o ameliorațiune a personalului, ficsând în mod precis și detaliat și dupe cerințele noastre culturale, condițiunile de admisibilitate și înaintare în funcțiuni judecătorești, determinându-se o ierarhie rațională între diferitele funcțiuni și timpul necesar de funcționare pentru a ajunge de la o funcțiune la alta.

II. Să se ficeze condițiuni raționale de control și stabilitate în funcțiuni judecătorești.

III. Să se mai sporească salariile magistraților, potrivit se înțe-

lege cu exigențele inerente funcțiunii lor și cu trebuințele lor ca oameni de societate ;

IV Să se introducă oare-care modificări pentru a se acoperi o regretabilă lacună în legea pentru constituirea Secțiunii de vacanțe.

Se înțelege că cele d'ântîiî două exigențe sunt mai de căpetenie, și acestea numai de s'ar putea realiza, încă ar fi un bine însemnat.

Să vedem cum și dacă «Ante proiectul» în cestiune al D-lui fost Ministru al justiției împacă aceste exigente, și, este bine înțeles, că arătând acestea, vom face să se întrevadă și modul cum, dupe părerea noastră, ar trebui să se îmbunătățească actuala noastră organizație judecătorească.

Vom face pentru aceste o esaminare, în cât-va detaliată, a dispozițiunilor sale.

Vom împărți pentru aceasta materia noastră în părți corespunzătoare întru câtva cu numărul titlurilor din acest ante-proiect.

I.

AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ.

Ante proiectul în art. 4—37 se ocupă despre autoritățile judecătorești, determinîndu-le care sunt, cum se compun și în cât-va și ce atribuțiuni aŭ fie-care. Considerate aceste dispozițiuni dintr'un punct de privire general, apar în ele următoarele reforme : 1° O tendință în spre impuținarea secțiunilor și numărului judecătorilor de la Curți și tribunale, precum și o impuținare în personalul grefelor acestor jurisdicțiuni. 2° Creațiunea unui nou ordin de jurisdicțiune și a nume a tribunalelor cu jurați ; — 3°) Atribuțiuni speciale date unor anume magistrați și 4° Înstituirea pentru Președinți de Tribunale și Curți a unui mod de înaintare prin dreptul de vechime.

Să vedem dacă aceste reforme pot ele corespunde scopului de a se da țerei o mai bună administrație a justiției, o mai bună espedivitate în lucrări și o mai bună garanție de bună judecată.

1. *Impuținarea secțiunilor și numărului judecătorilor de la tribunale și Curți.* Dacă ne dăm puțin seama de numărul însemnat de mare al afacerilor pendinți la instanțele judecătorești, unde se voește a se face această suprimare și impuținare ; dacă ne dăm seama de trebuința ce este în anumite cazuri pentru ca să se ob-

țină cât mai în grabă justiția; dacă ne dăm seama de numeroasele alte însărcinări ce le sunt atribuite în anumite ocazii acestor magistrați, și a nume de a judeca la curțile cu jurați, la comisiunile de apel pentru constatarea contribuțiilor, de a prezida birourile electorale în timpul alegerilor de deputați și senatori, etc; dacă ne mai gândim și la cazuri de boale, dimisiune etc, lesne vom înțelege că această suprimare și împuținare este nenemerită. Nu mai da cât se poate vedea că în anumite cazuri, cursul justiției va putea fi întrerupt din lipsă de judecători, sau procesele amânate la infinit, sau în neputință de a fi judecate de cât foarte târziu.

Ce să mai zicem și despre personalul grefelor care se reduce dupe Ante-proiect «pentru fie-care secțiune numai la un greffier, unul sau două ajutoare, unul sau două copisti (art. 60), greffier care este îndatorat să lucreze și la curtea cu jurați, și la tribunalul cu jurați (art. 64, 65), suprimându-se ast-fel registratorul, arhivarul, și câți-va copisti. Apoi sunt oare cu puțință aceste suprimări, când deosebit de corespondențe și numeroase copieri de acte, numai registre de scris și ținut la fie-care tribunal sunt : Registrul pentru hotărâri civile, registrul pentru hotărâri corecționale, registrul pentru hotărâri comerciale, registrul mesei, registrul de eșire, opis alfabetic, memoir, opis-general; și deosebit la tribunalele de județe, registrul de ipotecă, registrul pentru acte-autentice, registrul pentru transcriptiuni, registrul pentru trecerea firmelor comerciale, pentru mărci de fabrică, etc. Așa că pe la cele mai multe tribunale chiar actualul personal este insuficient pentru o regulată espedivitate a lucrărilor; ce s'ar mai întâmpla dar, când acest personal s'ar mai reduce !

Care însă să fie cauza acestor suprimări și reducțiunii de personal, care va avea de efect sigur de a desorganiza cu totul serviciile ? Poate că tendința de a se face economii în buget. Dar este oare cu puțință ca setea economiilor să meargă până a face ca bugetele celor-alte departamente și servicii publice să fie așa de inflexibile, ca în schimbul numeroaselor servicii ce se procură prin o bună și regulată administrare a justiției, să nu se poată obține cu ce să se plătească modestele salarii ale funcționarilor judecătorești; mai ales când o astfel de cheltuială este indispensabilă pentru demnitatea ordinului judiciar, pentru regulata și grabnica espedi-

țiune a lucrărilor judecătorești, pentru securitatea și confiența justițiabililor.

2. *Creațiunea unui nou ordin de jurisdicțiune și anume a tribunalelor cu jurați.* — Este de sigur, că asemenea tribunale nu există la nici unul din popoarele civilizate, afară poate numai la Englezi și Elvețiani, cu ale căror tradiții, obiceiuri, cultură și caracter noi nu ne potrivim de loc. Și apoi cum, când și dupe ce fel de forme vor judeca acest fel de tribunale ?

Ante-proiectul în această privință zice : Tribunalele cu jurați judecă *in drept* și în fapt dupe competența prevăzută în procedura penală (art. 44). Procedura penală însă nu prevede asemenea Tribunale și deci necesitatea modificării și a acestei proceduri. Dar în fine, fi-va oare garanție de o mai bună justiție cu asemenea Tribunale, care au să judece în fapt și *in drept* ? Dacă nu alt, dar cel puțin amintindu-ne cele petrecute înainte de reforma actuală legi a Curților cu jurați, când mai nu se vedea condamnățiunii pentru delapidatorii de bani publici, falsificatorii de acte, falșii bancrutari, etc, va trebui să ne facă a nu mai dori instituțiunea unor asemenea Tribunale de jurați, care se judece cauzele corecționale în fapt și *in drept*. Cluj / Central University Library Cluj

Dacă ne întrebăm cum și din ce persoane vor trebui rânduiți jurații pentru asemenea Tribunale ? Tot ca și pentru Curtea cu jurați ? Proiectul nu spune nimic, deci o nouă trebuință pentru reforma procedurii penale și asupra acestui punct.

Dacă ne mai gândim și la aceia că în o societate ca a noastră, în care cetățenii trăesc mai tot-d'auna din munca lor, organizațiunea juriului corecțional va prezenta o mare dificultate, căci pe de o parte : ori nu ar putea fi constituit de cât din oameni cu avere, și care nu ar avea nimic alta de făcut, și atunci spiritul de egalitate ce dominează societatea noastră din timpul de acum, nu ar suferi una ca aceasta, ori că aceleași liste ar servi și pentru juriul criminal, ca și pentru juriul corecțional, și atunci dacă s'ar lua seama la numărul afacerilor corecționale ce se judecă anualmente la fie-care tribunal, precum și la cele alte îndatoriri inerente calității de cetățian, precum datoria de alegător, militar, consilier onorific comunal sau județian, etc, puțin jurați ar fi cari să nu găsească și această sarcină insuportabilă.

Instituțiunea juriului corecțional, de și ante-proiectul nu o spune, însă logicamente vorbind, atrage după sine suprimarea apelului

contra hotărârilor sale. și atunci cu aceasta se suprimă și garanția posibilității de a se corige eroarea sa și injustiția strecurată poate în hotărârea primilor judecători, de către alți judecători sustrași influențelor locale, mai înaintați în vârstă, mai experimentați și care se fi dobândit deja în Tribunalele inferioare practica în arta atât de dificilă de a da justiție, așa că această suprimare va avea de efect de a arunca spaima între cetățeni, pentru că niminea nu ar încredința, fără a tremura, la 4 dintre concetățenii săi, luați dupe întâmplare și în grabă, judecata definitivă a unui proces de care ar depinde onoarea, libertatea și chiar averea sa.— Afară de aceasta, suprimându-se dreptul de apel, se vor înmulți în mod inevitabil recursurile în Casație, căci cine nu știe cât este de energic în fie-care sentimentul unei injustiții, mai ales când el ea naștere dintr'un adevărat interes; și această înmulțire va avea loc, spre marea pagubă a justițiabililor, care în loc să aștepte mai aproape de domiciliul lor, reformarea hotărârilor nedrepte, ar fi obligați de a merge să o caute în Capitala țerei, unde nu ar putea-o obține de cât dupe întârzieri și cheltueli adese-ori ruinătoare.

În fine, pentru a termina cu această instituție, este necontestat că prima condiție de îndeplinit pentru ori-ce inovație legislativă este că ea să fie espresiunea unei trebuințe generalmente simțită, și mărturisesc, că principiul actualei noastre organizații judiciare și anume: al unității jurisdicției civile și penale, principiu admis mai de toate statele civilizate, și dupe care aceleași tribunale judecă materiile civile și penale, nu știu se fi ridicat până azi veri o plângere, de și se esercitează pentru toate ordinele de jurisdicție.

3. *Atribuțiuni speciale date unor anume magistrați.* Prin art. 14 din ante-proiect se zice «Pe lângă Curțile apelative vor fi câte două sau un consilier însărcinat cu presidarea Curților cu Jurați,» și prin art. 29 al. 2 se zice «Președintele Curții cu Jurați judecă singur cestiunile ce cad în competența sa, conform acelei legi.»

Din aceste dispozițiuni pare a rezulta: 1.) Că acești două sau un consilier nu au alte căderi de cât acelea de a prezida curțile cu jurați, și prin urmare continuu transportați din județ în județ pentru îndeplinirea acestei misiuni; 2.) Suprimarea de la Curțile cu Jurați a celor două judecători asesorii, rămânind numai ca Președintele se judece singur. Nu știu cât aceste dispozițiuni ar pu-

tea fi compatibile cu garanțiile de o mai bună și nemerită aplicațiune a pedepselor, cu solemnitatea inerinte unei asemenea instituțiuni, unde se tratează despre cele mai mari interese relativ la viața și libertatea cetățenilor și în fine cu poziția personală a unor asemenea magistrați, când ei ar fi familiști, și ar avea și copii.

În fine 4.) *Instituirea pentru Președinții de Tribunale și Curți a înaintări prin dreptul de vechime.* Dispozițiunea din ante-proiect care declară că cel mai vechi President se poartă titlul de Prim-Președinte, nu mi se pare rațională. Funcțiunea de Prim-Președinte câtă să fie privită, după cum și este actualmente, ca o funcțiune mai înaltă, și credem că nu e nemerit ca pentru funcțiunii mai înalte magistratuali, numai vechimea se fie o cauză de înaintare și să se escludă pentru aceasta : capacitatea și activitatea. Pentru a termina cu partea din Ante-proiect intitulată « *Autoritățile judecătorești* » voi zice câte-va cuvinte asupra Secțiunii X intitulată « *Agenții judecătorești* ».

Dacă prin dispozițiunile art. 69. «Pe lângă fie-care Curte sau Tribunal funcționează unul sau mai mulți portărei și ajutoarele lor» s'a înțeles că acești portărei și ajutoarele lor să facă parte integrantă din personalul Tribunalului, să fie adică adevărați funcționari retribuți din budgetul statului, iar nu precum sunt astăzi : agenții judecătorești alipiți pe lângă Tribunale și Curți și formând un corp a parte, eu personal nu am de cât a mă felicita, de oare-ce această dispoziție este în acord cu o cerință a mea exprimată într'un raport ce am adresat D-lui Ministru al Justiției, care a apărut și într'o broșură intitulată « *Îmbunătățiri în legi și în administrația justiției* », și mi se pare încă și acum a fi singura măsură eficace și de natură a face ca acești indispensabili agenți judecătorești se corespundă pe deplin îndatoririlor la cari sunt chemați prin lege.

II.

ÎN TITLUL III DIN ANTE-PROECT SE DETERMINĂ MODUL NUMIRII FUNCȚIONARILOR JUDECĂTOREȘTI.—CONDIȚIUNILE DE ADMISIBILITATE ȘI ÎNAINTARE ȘI INCOMPATIBILITĂȚI.

În această privință câtă să facem omagie noastre autorului acestui ante-proiect că a înlăturat ideea atât de nenorocită a electivității de către colegiurile electorale politice pentru numiri în funcțiunii judecătorești. Într'adevăr, s'a dovedit suficient prin espe-

riența nenorocită a Statelor, unde se practică modul acesta de numire, că ideea aceasta a electivității magistraților este o idee mai mult speculativă, bună poate pentru a figura spre podoabă. *ad pompam et ostentationem*, într'o programă de partid politic, de cât o adevărată și din convicțiune ideea bună de guvernământ. Este în adevăr, crud lucru, a se vedea magistrații oamenii cutărui partid și nu oamenii națiunii, a se vedea că se caută în alegerea lor mai mult dacă aparțin cutărui partid, sau cutărei coterii locale puternică în alegeri, de cât dacă sunt luminați, probi, imparțiali și cu experiență în arta atât de dificilă și delicată de a da justiție.

Ante-proiectul stabilește două moduri de numiri și înaintări în funcțiuni judecătorești. Unii magistrați și anume: Membrii parchetului, judecătorii de instrucțiune, de tribunal și de ocol, se numesc, se permută, se suspendă, se înlocuesc și se pun în disponibilitate prin decret regal, dupe raportul Ministrului justiției (art. 87 al. 1). Cei-alți și anume: Președinții și Prim-Președinții de Tribunal și Curți, Consilierii Curților de Apel și de Casație, trebuiesc numiți dintre magistrații cari au manifestat înscris că doresc a ocupa această funcțiune (art. 96) și dupe o listă de 5 persoane luate, trei dintre funcționarii judecătorești și două dintre avocați (art. 88), listă formată de către corpul de Magistrați compus din Prim-Președinte, Președinte de Casație, de Curte de Apel, de Tribunal și din consilierii Curților de Casație și de Apel. Acest corp va trebui, la caz de vacanță a uneia din funcțiunile judecătorești sus enumerate, să fie convocat de Ministrul justiției cel mai curând în 10 zile și cel mai târziu în 15 (art. 90), în sala de audiență a Secțiunilor-Unite a Curții de Casație (art. 91). Votarea se va face în ședință secretă; candidații admiși cu majoritate de voturi, putându-se discuta asupra persoanei lor mai înainte de votare (art. 61 și 93).

Ideea numirii și înaintării în funcțiuni judecătorești dupe o listă de prezentare, este iarăși o idee nenorocită. Într'adevăr, este oare serios, este oare practic pentru mersul regulat al justiției ca la fie-care vacanță de Prim-President, sau President de Tribunal și de Curte, Consilier de Curte de Apel și consilier de Curte de Casație, toți Prim-Presidentii și Presidentii de Tribunal și Curți de Apel din țară, toți consilierii curților de Apel, să fie convocați în Capitală, ca împreună cu Președinții și consilierii Curții de Casație, să aleagă nu mai puțin de 5 persoane pentru un loc. Dar

într'a cui socoteală va avea să fie cheltuelile atâtor magistrați convocați în Capitala țării pentru aceasta? Cine va judeca în lipsă-le pe impricinați? Dar dacă ne vom gândi și la cele alte îndatoriri ce li se mai impun consilierilor de Curți: de a prezida biourourile electorale, Curțile cu Jurați, precum și la cazurile de boală, concedii, etc., lesne se poate înțelege că mai adese ori, mai ales la Curțile de Apel, nu se va găsi cine să mai judece procesele. Este oare permis într'un stat civilizat ca cursul justiției să fie măcar o zi întrerupt, și să nu aibă cetățeanul sugrumat de o nedreptate cui să se adreseze pentru a-și obține dreptul său.

Afară de aceasta, este oare bine, este oare prudent pentru interesul garantării unei bune justiții, a se introduce între magistrați spiritul de coterie, și a-i pune în poziție de a se desbina și privi cu ochi răi între dânsii. Nu trebuie oare să ne gândim, că această dezbinare și invrășmășire se va sparge adese ori pe capul impricinaților nevinovați întru nimic. Și iarăși, nu cred că este bine a transforma pe magistrați, ce ar avea dreptul la așa înalte funcțiuni judecătorești, în adevărați solicitanți, sau mai exact cerșători de funcțiuni.

Dar atunci, cine să fie în drept a hotărâ singur asupra numirei și înaintării în funcțiuni judecătorești? Fără îndoială că Ministrul Justiției. Și într'adevăr, cine alt mai bine ca dânsul prin controlul ce exercită asupra întregului personal al Magistraturei, prin rapoartele ce primește asupra conduitei și lucrărilor fie-căruia, prin atențiunea specială ce trebuie să dea neconținut mersului regulat al Justiției, prin ardoarea de care trebuie să fie inspirat, pentru a se ilustra printr'o bună administrație a justiției va putea face aceasta? Deosebit, responsabilitatea ce-i incumbă față cu Coroana, cu opinia publică, cu Corpurile legiuitoare și cu legea, îl va sili de sigur la o mai bună alegere în raport cu trebuințele fie-căruia serviciu. E mai în interesul justițiabililor chiar, pentru ca magistratul să se creadă năpăstuit cu ocazia unei înaintări de către Ministrul său respectiv, de cât de către colegii săi, magistrații fără nici o responsabilitate în această privință, căci între magistrați câtă să domnească, spre marele folos al justițiabililor, cea mai intimă colegialitate, și cea mai bună armonie, și cu ecsigența de a-i pune în poziție să facă ei însăși aprecieri legale și interesate asupra conduitei, capacității și activității fie-căruia, se va da tot-d'a-una naștere la credință de năpăstuire, și prin urmare la

cauză de răceală și chiar de indușmănire între dênșii; și un le-
giuitor înțelept căta să evite aceste cauze, căci lesne este de în-
teles. că vor fi soră nedreptățirea de multe ori chiar a justițiabililor.

Afară de aceasta, cu necesitatea formărei unei liste în modul
sus-arătat pentru fie-care numire de magistrat superior, nu ar
mai fi cu puțință numirea unui magistrat din o circumscripțiune
a unei Curți la o alta, și de sigur, Curtea și Tribunalul de Ilfov
nu vor mai putea fi accesibile magistraților de la cele alte Tri-
bunale și Curți din țară.

Dintr'un punct de privire mai înalt, numirea magistraților nu-
mai dupe o listă de prezentare va avea de efect a pune piedică
și întârzieri Ministrului celui mai bine intenționat, purtând în i-
nima sa focul sacru al îndeplinirei misiunii sale, de a aduce în-
dreptările indispensabile mersului regulat al justiției.

O altă condițiune de capacitate pentru a fi admis cineva într'o
funcțiune judecătorească de judecător, substitut de Tribunal și jude-
cător de Ocol mai este : ca aspirantul să aibă un titlu academic
de doctor sau licențiat în drept, și deosibit să depue și un examen
prealabil în formele ce se vor arăta mai jos (art. 74 și 75).

Maî întâiu, ante-proiectul nu spune din ce personal să se re-
cruzeze ajutorii de judecători de ocoale, și ce perspectivă li se
crează. Nu spune de asemenea ce să se facă cu judecătorii ac-
tualii cari nu ar fi titrați; și în fine, necesitatea titlului academic
și a examenului prealabil mi se pare prea riguroasă întru ce pri-
vește funcțiunea de judecător de ocol. Într'adevăr, obiectul legii
judecătorilor de ocoale este de a asigura mai cu seamă locui-
torilor de la țară bine-facerile unei justiții simple, economice,
espeditive și fondată mai ales pe noțiunile de equitate naturală.
Principala misiune a unui jude de ocol este mai mult de a pre-
veni și împăca procesele de cât a le judeca; el trebuie să fie
mai mult amicul și arbitru concetățenilor săi, și tot ce i se poate
cere pe lângă oare-care noțiunî de drept, dobândite în practica
serviciului Tribunalelor, sau în virtutea unor titluri academice, nu
poate fi de cât o vârstă mai înaintată (25—30 ani), și să fie om
de bine și în stare de a se putea bucura de o oare-care influ-
ență printre concetățenii săi. A cere că judecătorii de ocoale să
posede neapărat și titlul de licențiat sau doctor în drept, ar fi prea
mult, și nu știu dacă s'ar putea găsi nu numai actualmente, dar
și chiar mai târziu destui asemenea titrați, gata a primi asemeni

funcțiunii. Este neapărat însă ca legiuitorul să dea toată atențiunea sa acestor fel de judecătorii, atrăgând la această funcțiune oamenii cât se poate de probi, creând perspectiva de a înainta la această funcțiune și ajutoarelor de judecător de ocol dupe un serviciu îndelungat, și aceasta pentru că acest fel de funcționari au a judeca în ultimă instanță până la valoarea de lei noii treisute, adevă atât în cât consistă mai adese-orî averea unui locuitor sătean.

O altă condițiune, dupe ante-proiect pentru admisibilitatea în funcțiunii judecătorești este : depunerea unui examen prealabil la București înaintea unei comisii compuse din trei magistrații ai Casății trași la sortii, decanul facultății de drept din București, și câte un profesor tras la sortii din facultățile de drept din București și Iași, și un delegat al Ministerului Justiții (art. 81) ; și acest examen să consistă din trei probe și anume :

a) O probă în scris de știință teoretică a dreptului roman și a dreptului modern.

b) Instruirea în scris a unui proces de natură civilă, comercială sau penală :

c) Dezvoltarea orală a unei cestiuni de teorie sau de practică.

Și să nu se poată primi de cât acela care va obține cel puțin, nota 7, maximul fiind 10, și acela care nu va fi obținut această notă la proba întâia, nu va fi primit a mai continua examenul.

Esigența unui examen prealabil pentru aspiranții la funcțiunii judecătorești nu este o exigență nepotrivită. Timpul de la depunerea unui examen la altul este, în adevăr, prea mare, și e bine ca candidatul să mai recapituleze o dată în total materiile juridice a căror aplicațiune are a o face imediat cu intrarea sa în funcțiune. Un bun legiuitor cată să ia cât mai multe garanții, mai ales acum când concurența de legiști este destul de mare în țara noastră, pentru ca acei ce voesc a se consacra carieri de magistrat, să posede cunoștințele juridice necesarii acestei carieri. Dar, cu aceasta, lucrul nu trebuie împins prea departe, căci între prisos și necesar distanța este prea mare. Escesul strică de multe orî cele mai bune și salutarii dispozițiuni. S'ar putea, în adevăr, înțelege necesitatea unui examen prealabil asupra dreptului civil, procedurii civile, dreptului penal, procedurii penale, dreptului comercial și procedurii comerciale, pentru că aplicațiunea acestor legiuri candidatul are a o face imediat cu intrarea sa în margistra-

tură. Este de neînțeles însă necesitatea a unui nou examen prealabil *«asupra unei materii de drept Roman»* și în mod vag asupra unei materii din *dreptul modern*, cum se exprimă ante-proiectul.

Nu înțeleg iarăși cum s'ar putea cere unui aspirant începător la funcțiunii magistratuali *«necesitatea instruirii unui proces de natură civilă, Comercială sau penală»*. Cum se va putea îndeplini această cerință? Deosebit, nu trebuie să se pearză din vedere că înaintea facultăților de drept, rezultatul examenului se constată cu bile iar nu cu cifre, dupe cum se pretinde prin ante-proiect.

Afară de aceasta, dispozițiunea ca examenul prealabil să nu se poată ține de cât numai în intervalul de 1—15 Septembrie al fie cărui an, precum și acel complicat aparat esaminator, este fără îndoială un ce esorbitant. Ce să se facă, în adevăr, cu aspiranții cari vor obține diplomele dupe 15 Septembrie, cum se întâmplă mai tot dauna? Să aștepte încă un an pînă ce să fie primiți să depună acest examen? Și ce să facă ei în acest interval, cum să-și petreacă timpul? Dar dacă trebuințele Statului vor reclama candidați și nu se vor găsi? Afară de aceasta, spre onoarea Facultăților noastre de drept, trebuie să credem destulă garanție, ca un asemenea examen, să se poată ține numai înaintea unei comisiuni compusă dintre profesorii acestor Facultăți, iar nu a se mai sustrage de la serviciu și trei dintre Membrii Curții de Casațiune și a lipsi ast-fel pe cetățeni de garanțiile ce le acordă legea, mai ales înaintea acestei Curți, de a fi judecați de mai mulți judecători.

Un privilegiu esorbitant să crează prin acest ante-proiect pentru două clase de oameni, și anume pentru *advocați* și *Profesorii facultăților de drept*, cărora dupe un esercițiu mai mult sau mai puțin îndelungat al profesiunii lor, li se recunoaște dreptul a ocupa și cele mai înalte funcțiuni judecătorești, dispensați fiind pentru aceasta și chiar de examenul prealabil. Departe de mine idea de a tăgădui că între asemenea persoane nu s'ar putea găsi chiar somități care ar putea, cu demnitate, să ocupe asemenea funcțiuni, însă mă tem că de acest privilegiu vor profita, spre paguba magistraților în drept, nu tocmai somitațiile. Eu aș înțelege ca timpul de esercițiu al profesiunii de avocat să se poată compta pentru a se putea avocatul și Profesorul numi în o funcțiune imediat superioară celei ce a ocupat-o înainte de a începe sau reîncepe esercițiul profesiunii sale, iar nici cum fără

inconvenient, și fără injustiție pentru magistrații în drept la înaintare, în o funcțiune magistratuală mai superioară.

Trecem acum la esaminarea modului de înaintări în funcțiuni judecătorești dupe ante-proiect.

Ante proiectul-stabilește un mod de înaintare *suŭ-generis*, care nu mi se pare de natură a garanta o bună și expeditivă justiție. Și într'adevăr, suprimă mai întâiu pe supleanții de la Tribunal (art. 33). Această suprimare nu mi se pare de loc nemerită. Funcțiunea de supleant constituie în actuala noastră organizație mai mult un fel de noviciat, de natură a pregăti pe tânărul magistrat pentru funcțiuni magistratuali mai superioare, cum : Procuror, Membru de ședință și judecător de instrucțiune, având în practică mai cu seamă atribuțiuni speciale, precum anchete locali, ascultări de martori, aplicări de sigilii, facere de inventare, de tablouri, etc, lucrări toate menite a-l pregăti la asemeni importante funcțiuni.

Deosebit, cu existența unei asemeni ierachii, un începător magistrat este neconținut pus în poziție a căuta să se distingă în lucrări spre a se putea recomanda pentru funcțiuni mai mari. Ante-proiectul înlătură însă acest mijloc necesar de emulațiune.

Înțeleg neesistența supleanților la Curțile de Apel, și înlocuirea celor actuali prin Consilierii, pentru motivul că numai ast-fel s'ar putea indetula necesitatea ce se simte adese-orî de lipsa de judecători.

Ante-Proiectul nu stabilește nici un mód ierarhic rațional între diferitele funcțiuni judecătorești. Într'adevăr, ante-proiectul nu spune nică-erî dacă funcțiunea de judecător de ocol, sau de judecător de Tribunal, e mai mare ca cea de Procuror, judecător de Instrucțiune, Prim-Procuror și Procuror de curte. Nu spune nici cât timp trebuie ca un magistrat să servească într'o funcțiune pentru ca să poată fi numit într'alta. Spune că Președinții de Tribunale și Prim-Președinții să se recruteze din Consilierii de Curți de Apel; spune de asemenea ca Consilierii Curții de Cassațiune să se recruteze din Prim-Președinții și Președinții de Tribunale, și numai la caz de lipsă, dintre Consilierii și Procurorii Curților de Apel, și în sfârșit o adevărată confusiune și nepotrivire. Așa că dupe acest ante-proiect s'ar putea întâmpla ca un jude de ocol, Membru de Tribunal și Procuror, dupe un oare care timp de serviciu, ar putea de-a dreptul să fie numit judecător la o Curte de Apel. Este aceasta rațional? Și mai ales este rațional ca un judecător de

Curte să fie numit în funcțiune de President de Tribunal, și ca un judecător de ocol, Membru și Procuror de tribunal să fie numit direct judecător de Curte? Această chestiune este strins legată cu chestiunea de a se ști dacă trebuie să existe apel, și care este motivul instituirii instanței de Apel, sau dacă trebuie să existe numai un singur grad de jurisdicțiune.

Regula dupe care există două grade de jurisdicțiune se întemeiază pe un îndoit motiv. Apelul permite de a se corige eroarea sau in Justiția ce s'a strecurat poate în hotărîrea primilor judecători. A doua hotărîre dată de judecători depărtați de părți și sustrași influențelor locale asupra unui proces lămurit și simplificat prin primele dezbateri, are mai multă autoritate ca hotărîrea primei instanțe, mai ales dacă va fi dată de judecători mai numeroși, mai înaintați în vîrstă, mai experimentați, și care ar fi dobîndit deja în tribunalele inferioare practica în arta atât de dificilă de a da justiție. Fi-va oare posibil ca toate aceste cerințe ale științei, dictate de trebuința practică și bine simțită a unei justiții bine organizată, să se îndeplinească cu organizarea ce se propune prin ante-proiect de a se recruta personalul Curților de Apel din magistrați mai puțin experimentați, și mai puțin înaintați în vîrstă? Pentru ce Președinții de Tribunal să se recruteze dintre judecătorii de Curți, când este în deobște recunoscut că mai ales la Tribunale, pentru îndeplinirea cu esactitate și celeritate a funcțiunii de President, se cere pe lângă a fi bun judecător și pe aceea de a fi bun și activ administrator, lucru ce adesea este incompatibil cu o vîrstă mai înaintată. Și apoi, când disproporțiile de vîrstă, de experiență, și învățatură presumată este prea mare între colegii aceluiaș Tribunal, garanția pentru o bună justiție este mai mică, de oare-ce ascendența ce ar pretinde-o Presidentul de Tribunal, față cu colegii săi, ar avea de rezultat de a înlătura o discuție liberă și lipsită de prevențiune asupra proceselor de judecată, și s'ar face astfel ca justiția în loc să se distribuie, precum voește legea, în urma deliberării a doi sau a trei judecători, s'ar distribui adesea numai prin voința și hotărîrea unui singur: Presidentul.

Relativ tot la înaintarea în funcțiuni judecătorești o idee bună-am văzut consacrată prin ante proiect, și anume: înaintarea pe loc a judecătorului de instrucțiune. Eu însă aș dori ca această înaintare să fie treptată: President, Prim-President de tribunal, Procuror de curte etc, iar nu dupe cum se dispune prin ante-proiect:

înaintarea de a dreptul și numai după 10 ani a judecătorului de instrucțiune la funcțiunea de Consilier de Curte, cu drepturile și prerogativele acestuia.

III.

Relativ la partea din ante-proiect care se ocupă de modul funcționării autorităților judecătorești, și care formează obiectul titlului IV, vom zice câte-va cuvinte numai asupra secțiunii III, intitulată *Vacanțele*. — *Secțiunea vacanțelor*. —

Din dispozițiunile acestei Secțiuni rezultă suprimarea multora din sărbătorile noastre religioase, adoptate și ținute actualmente, cum și suprimarea completă a *Vacanțelor mici* (art.114). Care să fi fost motivul suprimării vacanțelor mici (căci suprimarea înseamnă a fixa aceste vacanțe astfel: Vacanța Crăciunului 24—27 Decembrie inclusiv, și vacanța Paștelor : din Vinerea Patimilor până Marți după Paști inclusiv). Oare pentru că câți-va poate dintre magistrați, avocați, sau împiricinați au nevoie a merge vara în streinătate și la băi poate să fie motiv plausibil pentru a spori cu 2 săptămâni *Vacanța mare* și a suprima vacanțele mici, precum și oare-care alte sărbători, și ca să se modifice astfel o lege creată din trebuințele și tradițiile țerei noastre. Pentru ce atunci atâta grije a se mai înființa o secțiune a vacanțelor mici? Pentru a judeca poate și în ziua de Crăciun și Paști?... Pentru ce exigența aceasta de muncă continuă atâta timp?

Nu noi vom fi aceia care să nu aplaudăm măsurile ce se vor lua pentru a accelera expedițiunea afacerilor judiciare. Dar, ca la toate lucrurile omenești, există și trebuie să existe și aci o limită care nu se poate trece : forțele umane au un termen la care trebuie cine-va să se oprească, și funcțiunile judiciare au necesități care nu se pot ignora și desprețui. Trăvialul judiciar nu se poate, în adevăr, cătuși de puțin asimila cu acela al celor alte funcțiuni publice. În acestea, o dată ce a sunat ora închiderii biroului, funcționarii es cu spiritul liber de orî-ce ocupațiune, ei lasă aci grijile și preocupările administrațiunei și nu le reia de cât a doua-zi la redeschidere; cu alte cuvinte, ocupațiunile lor încep și finesc la un moment fics, în colo sunt cu totul ai lor. Alt-fel este însă în ce privește pe judecător. Nu numai că totul nu este terminat dupe ce descinde dupe fotoliul său; dar mai tot-deauna de atunci începe pentru el sarcina cea mai laborioasă, căci abia intrat în casa sa,

caută să se furișeze adese-ori până și de mângăerile familiei sale, pentru a studia și medita asupra marilor interese ce s'a desbătut înaintea lui, și pentru a găsi soluțiunea chestiunii ce i s'a supus spre judecare. Oare nu este drept, nu este chiar o ingraturitate a nu se ține compt de acest obositor travaliu? Dar în fine, judecătorul nu are și el familie, nu are și el relațiuni de societate, pe care este ținut a și le împlini. Oare un om, pentru că este judecător, va trebui el să rupă orî-ce relațiuni, să se sequestreze de lume, el și familia sa, și să se condamne la o esistență cu totul izolată.

Zicînd acestea, nu înțelegem a susține că legea pentru constituirea Secțiunii de Vacanță, nu are nevoie de îndreptare. Intr'adevăr, pentru timpul vacanțiunilor mici, așa cum sunt rânduite azi, și dupe cum trebuie să rămână și în viitor, legea nu institue nici un fel de Secțiune, care să espeduiască afacerile urgente. Legea actuală consideră vacanțiunile mici ca adevărate sărbători, în care nu se poate face sau primi nici un fel de act-judiciar. Este o lacună regretabilă cu aceasta, mai ales întru ce privește dresarea actelor de notariat și a actelor relative la succesiuni, și în vederea cărora ar trebui cât mai neîntârziat instituită o Secțiune de vacanță, căci de cele mai multe ori amânarea ce s'ar ocaziona cu dresarea lor cauzează prejudicii ireparabile pentru părți.

IV

ESAMINAREA DISPOZIȚIUNILOR DIN TITLUL V AL ANTE-PROIECTULUI, RELATIV LA PERMUTAREA, INLOCUIREA, PUNEREA ÎN DISPONIBILITATE, DESTITUIREA ȘI PEDEPSELE DISCIPLINARII ALE FUNCȚIONARILOR JUDECĂTOREȘTI.

Dispozițiunile conținute în acest titlu de și au de scop a garanta stabilitatea în funcțiunii judecătorești, însă pe de o parte nu garantează de cât pe magistrații superiori, adevă de la Preșident de Tribunal în sus (art. 87), iar pe de alta și pentru aceștia sunt așa de complicate și străgănitoare în cât nu sunt de natură a asigura în mod eficace nici controlul ce în mod legitim Ministrul de Justiție caută să aibă asupra conduitei magistraților, și nici interesele justițiabililor cari ar fi păgubiți prin abaterile de ori-ce fel de natură săvârșite de magistrați. Intr'adevăr, ce

poate însemna dreptul de control și disciplină ce se acordă Curții de Apel asupra conduitei judecătorilor de Ocoale, membrilor de Tribunale și de Instrucțiune (art. 131), când lucrările judecătorului de Ocol nu vin de loc în cercetarea Curții de Apel, și ale celor-alți vin prea puține și prea târziu. Ce control eficace va fi de asemenea din partea Curții de Casațiune pentru conduita și lucrările celor-alți funcționari judecătorești superiori? Proba unor asemenea fapte, cum se va putea ea face și cu puțină străgănire și cu puțină cheltuială, fie de către justițiabilul năpăstuit, fie de către magistratul învinovățit pe nedrept, când ar fi ei nevoiți să o facă în Capitala țerei pentru magistrații superiori, și la reședința Curților de Apel pentru ceilalți.

Care însă ar trebui să fie de o cam dată dispozițiile de lege cele mai nemerite pentru a garanta stabilitatea în funcțiunii judecătorești? Inamovibilitatea? Nu, căci inamovibilitatea înseamnă aproape impunitatea. Din parte-mi, doresc dispoziții de lege, care să țină mereu atenți pe magistrați și cetățeni, că magistratul abătut de la datoria sa nu numai prin infracțiunii la legea penală, dar încă și prin infracțiuri la datoriile sale de serviciu, sau de conduită necorectă publică sau privată, va fi de sigur pedepsit.

Dispoziții însă de natură a garanta și o bună justiție și stabilitate în funcțiunii judecătorești, dupe părerea mea, nu ar putea consta de cât în : *dreptul pentru Ministrul de Justiție ca în urma unei anchete făcute de către un funcționar superior funcționarului învinovățit, să-l poată avertiza, censura și pune chiar în suspensiune până la judecare*. Intru ce privește însă cele-alte pedepse și anume : *distituirea, punerea în disponibilitate, suspendarea*, cu oprirea onorariului pentru un timp mărginit, *transferare chiar sub titlu de înaintare*, să nu se poată aplica de Ministru de cât numai în urma unei hotărâri pronunțată de un *jurii de onoare*, compus pentru judecătorii de Tribunale din trei persoane și anume : *un magistrat* egal în grad magistratului învinovățit, *altul* imediat superior, ambii trași la sorți de la două diferite Tribunale (nu adevă de la Tribunalul în care funcționează acest magistrat) și *din una dintre notabilitățile județului* unde funcționează acest magistrat, și care să nu fie nici deputat, nici senator și nici veri un alt funcționar dependent de guvern. Acest juriu constituit în Tribunal, dupe cererea Ministrului de Justiție, să judece de urgență la reședința districtului în care s'a

comis faptul imputat. Acest Tribunal să aibă dreptul a acorda și despăgubiri civile fie reclamantului, fie judecătorului învinovățit, când se va dovedi că a fost învinovățit pe nedrept.

De ast-fel de drept însă să poate uza ori-ce fel de magistrat, însă numai dupe o funcționare de 3, 4 sau 5 ani, căci prin o funcționare de atâta timp, magistratul dovedește că poate îndeplini cu succes și sub toate raporturile funcțiunea lui încredințată. Mai înainte însă de acest timp, Ministrul Justiției să fie în drept a putea aplica magistratului ori-care din aceste pedepse, dupe găsirea sa cu cale, în urma numai a unei anchete făcute de un funcționar superior.

Tot ast-fel să fie și pentru Judecătorii Curților de Apel pentru cari însă juriul s'ar putea compune din mai multe persoane.

V

CÂTE-VA CUVINTE ÎN FINE ȘI ASUPRA DISPOZIȚIUNILOR DIN TITLUL VI, CARE TRATEAZĂ DESPRE ONORARIU

Este în deobște cunoscut că dintre toate funcțiunile publice acelea ale magistraturii sunt cele mai modest plătite de către Stat; bă încă așa de modest, că se poate afirma, fără teamă de desmintire, că salariile judecătorilor de la Tribunale și Curți de Apel, nu sunt de loc suficienți pentru a face față la exigențele pozițiunei lor, așa că magistrații sunt obligați ori a trăi cu totul obscuri și izolați, așteptând ocaziune favorabilă pentru a se debarasa de funcțiunea lor, ori a suplini lipsa cu din resursele patrimonialului lor, și din acest punct de privire funcțiunile magistratuali nu pot conveni până în sfârșit de cât persoanelor cu avere, lucru ce nu e bine a se întâmpla într'un adevărat stat democratic. Legislatorul nu trebuie se voiască ca sub acest raport, condițiunea tocmai a magistratului să fie mai inferioară, fața cu îndatoririle sale de om, de cetățian, de tată de familie, de aceea a celorlalți oameni din clasa sa, sau de a celorlalți funcționari publici egali în grad cu sine, și cărora de ordinar nu li se cere nici atâtea studii și nici atâtea calități ca magistraților. Un bun guvern și un bun legiutor cată, spre cel mai mare serviciu al cetățenilor, să voiască a chema și menține în funcțiuni magistratuali oameni de talent, de și fără avere, capabili prin calitățile lor de a menține sus demnitatea justiției. Numai cu asemenea condițiuni se

va putea dobândi, respectul și confiența cetățenilor în deciziunile justiției și în persoana celor care le pronunță.

Înainte de a termina, nu pot să trec cu vederea de a nu zice câte-va cuvinte și asupra unei chestiuni de organizare judecătorească, care consistă în a se ști : *Dacă la Tribunale se poate introduce sistemul judecătorului unic.* Unul din caracterile actualelor noastre jurisdicțiuni, afară de judecătorii de Ocoale, este că ele se compun din mai mulți judecători, și nu pot judeca valabil de cât dacă un oare-care număr dintre ei aŭ luat parte la judecată. Pluralitatea judecătorilor a fost tot-d'auna reputată la noi, ca și în toate țerile civilizate, o garanție foarte eficace de bună justiție. În adevăr, deliberarea care precedează hotărîrea, provoacă obiecțiuni, luminează spiritele și degajează conștiințele. Un judecător poate fi isbit de o circumstanță importantă, care a scăpat poate atențiunii altuia, și în fine veritatea are mai multă șansă de a triumfa, chiar între magistrați de inegală valoare; mai mulți judecători vor judeca mai bine ca unul singur, căci se întâmplă și celor mai instruiți să se înșele.

Afară de aceasta, introducțiunea la Tribunale a sistemului judecătii prin judecător unic, ar fi o adevărată nedreptate și nenorocire pentru populația săracă și mai ales pentru locuitorii de la țară, căci ei ar fi lipsiți de garanțiile unei bune justiții ce li se acordă azi prin judecata la Tribunal de către mai mulți judecători, relativ la apelurile sau recursurile formate contra cărților de judecată a judecătorilor de ocoale, și în care judecată de cele mai multe ori este angajată aproape întreaga lor avere.

Ioan Rădoi.

SECOLUL

Pleşuv ca vârful unui munte,
Cu 'ncrețitură adâncă pe frunte,
De simțuri corozive ros,
Bătrânul secol va rămâne
Rușinea vremilor bătrâne,
Abis fatal și neguros.

Când ochiul vrea să se coboare
În fundul ocnei vuitoare
De-al patimilor glas profund,
Zărește un bizar spectacol,
Al Iadului etern miracol,
Căderi de oameni până 'n fund.

Ast-fel odinioară ângeră,
În era de celebre 'nfrângeră,
Precipitați din înălțimi,
Se duseră și se duc încă,
Prin spațiul cu taină-adâncă,
Cu nepătrunse 'ntunecimi.

Sunt oare oameni sau fantazme
Ce se înalță ca din bazme,
Când soarele e 'ntunecat,
Acele umbre încrunțate
Năluce, zilnic mai ciudate,
Copii ai primului păcat?

Năluci or oameni, pretutindenți,
In suflet n'au de cât funingenți,
Și fără țintă pe-acest glob,
Se nasc, trăesc și mor cu groază
Știind că viermi o să-i roază
De la stăpân până la rob.

Viața-i un război de moarte
In care toți vor să repoarte
Triumfurile mai întâiu ;
Dar când drept patrie, au gură,
Se luptă pentru 'nbucătură,
Trăgând de-același capătăiu.

Onoarea lor e 'n buzunare,
Virtutea, marfă de vânzare,
Căsătoria, un scandal,
Patriotismul, parodie,
Religiunea, leturghie !.....
Societatea, un spital !.....

O Secol!.. vênăt de păcate,
Dispari și tu 'n eternitate,
Destul ca șarpe te-ai târât !...
Mărirea ta a fost micime,
Lumina ta, întunecime
Și frumusețea ta, urât !

Th. M. Stoenescu.

DAN ȘI BIVOLII-AI ALBI

— B A S M U (1) —

A fost odată, în vremile de demult,

când mânca șoareci pe pisici,
și erau mai înalți ai pitici;

a fost un unchiăștău; și ăst unchiăștău a fost având un fecior, care dupe ce era frumos d'o minune, era și năzdrăvan.

Intr'o zi, când sta acasă pe prispă, de se odihnea, numa se pomenește unchiășu, cu fecioru său, că aduce doi bivoli albi și îi zice să îngrijească bine de ei și să le dea de-măncare și apă la vreme, că el are să plece departe ș'o să lipsească mult; iar cât o lipsi el, ei îl vor îndestula din toate. Apoi trase basmaua de la brâu și i-o dădu, spunându-i s'o ție atârnată în cuiu; și d'o vedea vr'o dată că curge trei picături de sânge din ea, să știe că or mort e, or în primejdie de moarte.

Când auzi bietul bătrân, că fiu-său vrea să plece și că-i vorbește de primejdi și de moarte, îl podidi un plâns ș'o jale de-de-de! plângea și jelea și firea prin preajma lui. Apoi printre oftături și sughițuri începu a se ruga de el:

— Măi, Dane, măi, — că Dan îl cheama pe bătat — cum să pleci tu, taică, să mă lași pe mine singur, bătrân și neputincios cum sunt . . . dacă mă-oi veni ceasul

(1) Povestit de moș *Panaite Andreiș Mocanu* de fel din satu Gura Suților, și cloban în Chirculești pl. Călniștea, jud. Vlașca.

morții, ș'oiu muri ca un câine acilea ? că tu știi bine că rude n'avem ; vecinu... de... ca vecinu, ce'i pasă lui de tine ; or măcar și de n'oiu muri, viață mai duc eu, gândindu-mă mereu că ai fi în primejdie de moarte ? Rămâi acilea, mă ;... rămâi, flăcăiașul taichi, rămâi să fiu și eu barim vesel pân'oiu închide ochii, ș'apoi te'i tot duce c'a ta o fi lumea d'acolo 'ncolo.

— De rămas nu rămâi taică, nici c'un preț, că nu poci ; da de primejdie să nu'ți fie așa teamă, că știi bine că sunt năzdrăvan și nu mi-o fi greu s'o ocolesc ; da, de ! dacă s'o 'ntâmpla d'oiu păți ceva și ai vedea picând sânge din basma, să te duci să le spuți bivoliților și să e dai drumul, că vin ei de mă scapă. Dacă văzut unclășu, că rost să'l înduplece nu e, a zis și el :

— Bine, taică ; du-te dar ; da să'ți dau armele mele din tinerețe ale de mi le-a dat zina de'ți spuneam eu că se îndrăgostise cu mine, că sunt vrăjite și poate ți-or sluji și ele la ceva.

Și se duse unchiășu, și scoase armele de un'd le-avea pitite, și le dădu lui Dan, care plecă după ceși luă ziua bună și'i sărută mâinile ca unui părinte.

Pase-mi-te Dan, auzise că 'mpăratu ținutului ăla, vrea săși mărite fata, căreia îi dedia de zestre avuție nenumărată și se prindea că dupe ce-o muri, ginere-său să moștenească scaunu împărăției, că el urmași de parte bărbătească n'avea. Da otărise să n'o dea dupe nimeni, pân' nu s'o găsi unu, care să fie așa de viteaz și de vrednic, să'i dovedească pe toți ai-l'alți, cari or mai veni s'o ceară.

Porni Dan spre curtea 'mpărătească, și merse, și merse... pân' ajunse ; dac' ajunse, așteptă acolo până 'i dovedi unu pe toți ai-l'alți, care veniseră cu gând să ia pe fata 'mpăratului și se luă la luptă cu el ; da n'avu

mult de furcă, că cu armele lui vrăjite, numa il atinse odată pe protivnic și'l doborî la pămînt.

Acu prinsoarea fiind ca ăl de-o dovedi pe toți să ia fata de nevastă, și împăratu, cum se săvârși lupta, chemă pe Dan la dînsul, il sărută părintește pe frunte, și'l făcu cunoscut fetei, apoi a doua zi, se făcu nunta ; iar dupe nuntă se așezară la chef, ș'o ținură :

Șapte zile și șapte nopți
cum se cade să facă împărații toți.

* * *

Păn' acilea toate merseseră bine ; și d'acilea 'ncolo poate c'ar fi mers și mai bine, de nu s'ar fi întâmplat să iubească fata împăratului pe altu. Cât era Dan de frumos, de geaba !... tot p'ăla 'l plăcea, că de ! așa e, pe cine pune rumănu ochii întâiu ăla e ce e. Ce să facă ? ce să dreagă ? cum s'o scoată la căpătăiu ? că rost să facă dragoste, cu altu, pe câtă vreme avea bărbat, lasă că era anevoe, da era și fără gust, că de-ar fi zbarnăit o muscă în casă : « aoleo bărbatu ! » că de s'ar fi trântit vr'o ușe de vînt : « aoleo ascunde-te că vine ! » Apoi viață mai era aia ? ... Ia să'l răpuiū eū mai bine, s'a gîndit fata împăratului și se hotărî să'si îndeplinească planu. Da 'n ce chip ? că de armele ale vrăjite nu se deslipă și cu ele lângă dînsul, nu era chip să facă ceva.

— Să'mî bag ibovnicu slugă, se otărî fata împăratului și cum oiū găsi prilej, să puiū mîna pe arme, să i-le ascunz, ș'apoi să'l omorîm.

Așa și făcură ; și într'o seară, când se pregăteau să se culce, ca toți pămîntenii, îi zise lui Dan fata împăratului ;

— Ci ca mai scoate ale arme, dupe tine, că dor n'or veni hoții să te omoare, ce dracu ; eū nu pocî să mă mișc și eū nișel în somn, nu pocî să me învârtesc, că mă înghîoldesc, când în spate, când în plept.

Dan : — nu că nu se poate ! — Nevasta că : Dacă mă iubești, Dane,... atâta lucru 'ți-cer și eu, și nici p'asta nu vrei să mi'l faci... că-mă supăr,.. că drăguță,.. că iubite,.. c'ășa... că pe dincolo, zăpăci pe bîetul rumân, cu vorba și cu mîngăelile și'l făcu să se despartă de arme. D'acilea 'ncolo s'a isprăvit! că nici n'a apucat să doarmă bine, și s'a și scoborât jos din pat, fata împărătului, le-a luat frumos de le-a încuiat într'o odae, ș'apoi ș'a chemat ibovnicu, și l'a tăiat pe bîetu Dan cîopârți — cîopârți; ș'apoi l-aŭ dus bucățelele de le-aŭ îngropat.

* * *

Acasă la unchiaș, la tata lui Dan, a picurat sânge din basma și unchiașu când a văzut așa, n'a mai stat să se bocească, ci a dat fuga cât l-aŭ lăsat și pe el bătrînețele și-a scos căpestrele bivoliilor din cap :

— Alergați, bivolașii moșului, că Dan e în primejdie de moarte, le-a zis; și taman dupe ce aŭ plecat bivoliții tot în fuga, a dat și el drumul lacrimelor, care 'l podideau de nu se mai putea ține, ș'a plâns, ș'a plâns..... cum plînge părintele iubitor, când își știe copilul că e la pleire.

Bivoliții, năzdrăvanii cum erau, — că năzdrăvanii erau — s'aŭ dus, glonț, taman la locu unde era Dan îngropat, și cum aŭ ajuns, cum aŭ început a săpa și cu coarnele și cu copitele, până scoaseră toate bucățelele; apoi le așezară bucățică lângă bucățică, suflară unu d'o parte, și altu de alta, și 'l dădură om la loc, cum 'l făcuse mă-sa și tat-său.

Cum, se văzu Dan sculat, teafăr și sănătos, se otări să'și izbândească și el de fățarnica de nevastă-sa și de ibovnicu ei.

Porunci bivolilor să se facă doi uncheși bătrâni de tot, cu bărbile albe colilie, și lungi până în pământ, și le spuse că el are să se facă un armăsar minunat, cum nu s'a mai pomenit pe fața pământului de frumos. Să se ducă cu el la un bălciu, care se făcea în împărăția lui socru-seu, și la care știa că venea lume de pe lume, ca să vază și să cumpere mărfurile și vitele scoase 'n vânzare; și să nu 'l vînză de cât ălu' de s'o 'nvoi să dea pe el o baniță de galbeni împărătești, căci avea el în știre că altu n'o da atât p'un cal, da ibovnicu nevستی-si, da.

Făcură uncheșii cum îi învăță Dan, și intrară în bălciu ținându'l unu de căpăstru dintr'o parte iar altu dintr'alta. S'a strâns lumea inprejurul lor, când i-a văzut, de gândeai că ce e aia! și toți întrebau cât cer uncheșii pe armăsar, da nici unuia nu 'i dădea mâna să'l cumpere. Până iacă unu; — ăsta era ibovnicu.

— Ce cereți pe armăsarul ăsta, uncheșilor?

— O baniță de galbeni împărătești, cocoane, să ne dai; da să-ți dăm un cal.... halal de el!

— Că : să-ți o dau pe jumătate, că pe trei sferturi...dădu una 'ntreagă și luă armăsarul.

Când ajunse cu el acasă și'l arată nevستی-si, ea, cum 'l văzu, il cunosc după ochi și 'i spuse :

— N'ai cumpărat armăsar, ci moarte.... ăsta e Dan, il cunosc după ochi.

— E păi dar, ce să facem? întrebă bietu ibovnic spăimântat.

— Du'l la grajd, și pune să'l păzească bine, ș'apoi vino incoa să vedem ce e de făcut

Și se 'nvoiră să 'l arză. Da năzdrăvanu nostru. vorbi c'o mătușe, care cernea niște orz în grajd, și care când îl auzi grăind ca omu, începu a se închina de să fi gândit c'a văzut chiar pe dracu; vorbi să vie și ea lângă rugu

pe care l-o arde pe el, ca să se uite, și cum o vedea că sare o schintee 'n poala ei, s'o ia, și fuga, să se ducă s'o arunce în gărlă, c'apoi 'i dă avuție să trăiască boerește și să nu mai știe ce e munca cât o trăi-o Dumnezeu.

A doua zi, unde puse nevasta lui Dan cu ibovnicu de cărară o sută de care cu lemne și ridicară un rug mare mare! apoi urcară armăsarul d'asupra, și dădură foc lemnelor.

Ce pară s'a ridicat în sus! Gândeai că s'o aprinde ceru, așa se urca 'n văzduh; iar lemnele trozneau și pocneau de te asurzeau. Baba și ea prin lume p'acolo, cum 'i sări schinteia 'n poală, fuga la gărlă ș'o aruncă; și cum o aruncă se făcu din ea un rățoiu cu totul și cu totul de aur, și cu ochii de piatră nestemată.

* * *

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Peste două-trei zile, se plimba fata împăratului cu ibovnicu pe marginea gărlii. Plimbându-se ei, iacă nu'și cum își aruncară ochii pe gărlă și văzură rățoiul.

-- Aoleu, ia te uită ce frumos rățoiu! grăi fata 'mpăratului. Ai să vedem nu 'l-om putea prinde, că uite, ce aproape e de margine. Și se luară dupe el. Rățoiu cât colea, lângă ei, dor mâna nu lăsa să pue pe el, până când vèzènd așa, fata împăratului își sfătui ibovnicu, să 'și scoată armele dupe el, să 'i fie mai ușor, c'acu n'are de cine să se mai teamă. Dênsul ascultă, și le lăsă jos, apoi se luă după rățoiu; da rățoiul ce făcu și cum se învarti.... o dată se repezi afară din apă, se făcu om la loc și puse mâna pe arme. Apoi îl luă de gât p'amendoî, 'i ucise și 'i aruncă în gărlă.

Iar după aia, se întoarse acasă la tat-sèu, care era sănătos voinic, și rămase acolo, spre bucuria lui; apoi,

mai târziu se însură c'o fată, țerancă ca el, ș'au trăit
multă vreme, pân' la adânci bătrînețe în fericire și liniște.

Iar eu veniîu călare p'un cocoș
Ca să nu viū pe jos.
Și vē spuseîu poveste
Care-a fost, da nu mai este.

Dumitru Stăncescu

DESPRE PROFESIUNILE LIBERALE.

Cestiunea economică cea mai importantă și care s'a născut mai
întâiu în privința profesiunilor liberale este aceasta: Profesiunile
liberale sunt ele sau nu producătoare de avuți? Adam Smith, pri-
mul economist care a ecsaminat profesiunile liberale, de și avea
idei foarte înțelepte asupra utilității lor în societate, a lăsat cu toate
acestea să'i scape vorba «neproduktiv» pentru orî-ce muncă a o-
mului care nu se arată incorporată într'o formă materială. Say, eco-
nomist frances, a combătut cu multă energie acest rol de nepro-
ductivitate al profesiunilor liberale, și ca să înlătore dificultatea, a
deosebit produsele în produse *materiale* și *nemateriale*. Dar această
dinstincțiune a dat loc în urmă la noi dificultăți. Ast-fel, s'a în-
trebat, unde se pot găsi produsele nemateriale: Unii economiști,
pentru a dovedi esistența produselor nemateriale, le-au căutat
în acțiunea săvârșită, adică în serviciul făcut și cu modul acesta
au ajuns să zică: că oratorul și muzicantul produc vorbe și su-
nete carî se consum de ureche; că preotul crează un produs ne-
material, ceremonia religioasă! Din contră, alți economiști, au
cercetat produsele nemateriale, în efectele ce pot să producă ser-
viciile făcute: ast-fel în exemplul precedent, produsele nemateriale
sunt discursul sau muzica ascultată, ceremonia văzută. Doctrină,
care asemenea este absurdă, căci serviciile oratorului sau ale mu-
zicantului ar atârna mai mult de la inteligința și facultățile au-
ditorilor de cât de la talentul său. Aceste rezultate straniu, la care
ne conduc cei ce susțin esistența produselor nemateriale, dovedește
că idea pe care se intemeiază nu este sănătoasă. Adevărul e, că
serviciile profesiunilor liberale pot fi cauze producătoare de a-

vuții, dar nu sunt ele însă-și avuții propriu zise. Pentru acest cuvânt, economiștii cei mai autorizați, resping expresiunile produse nemateriale: Introducțiunea în știință, zice Al. Jourdan, a expresiunilor producțiune nematerială, produse nemateriale, spre a se indica oare-cari servicii ce concură la opera producțiunei, nu mi se pare o cucerire prețioasă. Statul, judecătorul, soldatul, preotul, artistul, producătorii de securitate, de moralitate sau de plăcere sunt barbarizme inutile, care ne pot conduce la confușiune. Putem să înlăturăm orî-ce dificultate, întrebunțând vorbele vulgare *produse și servicii* (1).

Această distincțiune care se face între produse și servicii nu presupune cătuși de puțin, că serviciile nu intră în domeniul economiei politice. Din contră; ele fac parte, pentru că sunt cauze producătoare de avuții. Într'adevăr, contibue la producțiune savantul care descoperă principiile științei; de unde rezultă în urmă invențiuni folositoare. Asemenea. contibue soldatul care apără țara contra inamicului, medicul care vindecă pe bolnav, magistratul care administrează justiția; profesorul care predă lecțiunii în școli publice; toți în fine cari într'un fel sau într'altul fac în societate servicii utile prin actele lor.

Cum vedem, serviciile profesiunilor liberale sunt folositoare în societate. Dacă însă, utilitatea lor nu se poate contesta, trebuie ca ele să se înmulțească orî-cât de mult, sau din contră, e necesar să nu ocupe de cât o parte normală în activitatea generală a unei societăți? În această privință, observăm mai întâiu, că toți cari exercită profesiuni liberale, adică toți aceia care în societate nu fac de cât servicii, să bucură de venituri, care sunt preluate asupra veniturile celor-alți producători, sau trăesc din venituri *derivate*, dupe cum le numește Leroy Beaulieu. Să luăm, zice acest distins economist, un obiect oare-care, spre exemplu, o stofă de lână: găsim în prețul acestei stofe, partea proprietarului funciar, a capitalistului; a antreprenorului de industrii sau a comerciantului și a lucrătorului; dară nu găsim nici partea avocatului, nici pe aceea a medicului. (2) Persoanele dar care în societate nu fac de cât

(1) Du Rôle de L'État dans l'ordre économique pag. 77.

(2) Din aceste patru categorii de copărtași, mai multe pot fi câte odată reunite asupra aceiași persoane. Ast-fel, spre exemplu: Sacagiul dacă e proprietar al butoiului și al donițelor sale, este în acela-și timp, capitalist, antreprenor de industrie și lucrător. Repart. de Rich. pag. 56, Leroy Beaulieu.

serviciii, sînt obligate să-și procure lucrurile trebuincioase subsistenței și cele alte avuții de la aceia cari le produc. Prin urmare, ca o societate să se poată bucura de un număr oare-care de servicii publice sau private, trebuie să presupunem că producțiunea escede peste necesitățile producătorilor. Excedentul servă pentru remunerarea serviciilor. Dupe aceasta, putem să determinăm care este partea ce se cuvine serviciilor în activitatea generală a unei societăți. Ast-fel, când puterea muncii producătoare progresa, numărul persoanelor cari se ocup cu serviciile se poate mări în aceeași măsură; în acest caz, societatea prosperează. Din contră, o societate devine staționară când serviciile în loc să se producă în urma unei economii de forțe în muncă producătoare, ele sunt rezultatul disprețului muncii sau al unui lucs prea mare. Aceasta s'a văzut în Spania sub domnia dezastruoasă a lui Carol Quintu și a succesorilor săi. Mai toate profesiunile industriale, comerțul și exploatațiunile agricole cele mai importante, erau în mâinile străinilor. Peste jumătate din populațiune se compunea din preoți, călugări, soldați, funcționari și diplomați. Șapte-spre-zece universități și numeroase școli de limba latină contribuiau să împingă populațiunea către profesiunile liberale.

Este în adevăr pozitiv, că sistemul de învățământ poate foarte mult pentru sau contra profesiunilor liberale. Dupe direcțiunea ce se va da învățământului se va putea favoriza sau împedeca tendința către profesiunile liberale.

În privința acestei direcțiuni ce trebuie a se da învățământului, Bluntschli se exprimă în modul următor: Școala populară, trebuie să învețe *adevăruri universale*; iar nu metode savante de investigațiuni. În Elveția și în Germania, unde se face foarte mult pentru ea, prea marele număr al materiilor predate poate să producă o ridiculă antipatie, o falșă rușine pentru utilele profesiuni de artizan sau de lucrător, și să împingă tinerimea să prefere un mizerabil serviciu de scrieci în orașe, profesiunii mai grele, dar altmintrelea mai nobilă a agricultorului. (1) Dacă ne neglijeam odi-

(1) Cardinalul Richelieu, în testamentul său politic, a exprimat acest pericol în termenii acestia: Ainsi qu'un corps qui aurait des yeux en toutes ses parties serait monstrueux, de même un Etat le serait-il, si tous ses sujets étaient savants. Le commerce des lettres banirait absolument celui de la marchandise qui comble les états de richesses il ruinerait l'agriculture vraie mère nourrice des peuples, et il déserterait la pépinière des soldats qui

niară, cădem astăzi în escesul contrar, în loc să nutrim tinerețea noastră cu o bucatărie burgesă, bună și sănătoasă îi stricăm stomachul prin bucate alese și cu cheltueli mari» (1).

La noi, credem asemenea că sistemul de învățământ secundar, pe care l'am împrumutat în mare parte din Franța, a contribuit în cât-va să împingă tinerețea către carierele liberale, lăsând comerțul în mâinile străinilor. În toți anii liceele precum și universitățile din țară și din străinătate ne trimit mulți tineri flămânzi și ambițioși, pe care sacrificiile părinților sau bursele statului îi răpesc de la agricultură și comerț. Toți aceștia trebuie să-și găsească un loc în carierele liberale, potrivit cu instrucțiunea ce au primit; concurența devine ast-fel din ce în ce mai însemnată. Chiar de acum, unele din carierele liberale, mai cu seamă cele de medic și avocat sunt foarte năvălite; ast-fel că, un medic bun sau un avocat bun, bine înțeles vorbim de cei onști, — a ajuns să trăiască foarte modest neputând realiza de cât câștiguri mici. Acestea sunt efectele dezvoltării instrucțiunii; ea mărește numărul celor ce exercită profesiuni liberale; dar reduce beneficiile.

În toate țările civilizate, retribuțiunea funcționarilor publici precum și a persoanelor care exercită profesiuni liberale, tinde ca să devină din ce în ce mai mică, de cât să se mărească. Două feluri de cauze, contribuie la aceasta: Cea d'ântăiu este înlocuirea regimului aristocratic prin regimul democratic. Acesta din urmă mărește numărul funcționarilor, dar micșorează lefurile mari. După aceasta, găsim dezvoltarea instrucțiunii integrale, care face în toate carierele liberale concurența din ce în ce mai activă de cât era altă dată.

Numai persoanele care vor fi înzestrate cu un talent excepțional și care se vor bucura de o mare favoare publică, avocații, medicii, inginerii, artiștii cei mai renumiți, câlți-va în fie-care profesiune, vor putea să realizeze beneficii însemnate. Dintre aceștia, artiștii cei mai renumiți, mai cu seamă cântăreții, și comediantii,

s'élèvent plutôt dans la rudesse de l'ignorance que dans la politesse des sciences; enfin, il remplirait la France des chicaneurs, plus propres à ruiner les familles particulières et à troubler le repos public qu'à procurer aucun bien aux États. Si les lettrés étaient profanées à toutes sortes d'esprits, on verrait plus des gens capables de former des doutes que de les résoudre et beaucoup seraient plus propres à s'opposer aux vérités qu'à les défendre. 1. 168.

(1) Bluntschli. Droit public pag. 302. trad. franc. de Riedmatten.

s'ar putea zice că sunt favoriții civilizațiunii moderne. Beneficiile lor se pot ridica la sute de mii de franci pe an, sau la mii de franci pe zi. Adam Smith, care a descoperit multe adevăruri, a observat că este foarte folositor pentru o profesiune ca să poată face serviciul la mai mulți oameni reuniți. Ast-fel, spre exemplu, un cântăreț își poate exercita arta sa înaintea a două sau trei mii de oameni adunați într'un loc. Fie-care numai să-i dea o retribuțiune cât de mică, și cântărețul va realiza beneficii egale cu acelea ale comerciantului cel mai ingenios. Aceste enorme câștiguri ale artiștilor renumiți sunt supuse la legi economice riguroase. Cu cât debușeul va fi mai întins, cu atât beneficiile vor fi mai însemnate. Cântăreții și cântărețele pot să exercite arta lor aproape în toate limbile și chiar în limba maternă. Acești artiști au ca clientelă toată lumea civilizată. De acea câștigurile lor sunt mai considerabile de cât ale comediantilor și ale comediantelor. Astăzi fie-care voește să înțeleagă comedia sau tragedia la care asistă. Comedianii și comediantele nu au ca clientelă de cât propria lor națiune sau oare care națiuni vecine, care cunoscând limba se țin de oare-care exigente ale modei.

În toate profesiunile pe care le-am indicat mai sus, precum și în altele, găsim oare-cum monopoluri dacă nu naturale cel puțin artificiale bazate pe credit sau reputațiune, care nesocotește orî ce concurență. Orî cât de mult se va răspândi înștiințarea integrală, persoanele care vor avea un talent natural excepțional vor câștiga mai mult de cât cele înzestrate cu o capacitate ordinară. Toate facultățile spiritului și toate talentele care se dobândesc numai prin muncă, servă mai puțin pe proprietarul lor de cât talentele naturale excepționale. Concurența devine ast-fel din ce în ce mai înverșunată în toate profesiunile liberale care sunt accesibile tuturilor. Un medic, un avocat, un inginer, un artist pe care nici un talent excepțional nu îl recomandă, duce o viață de muncă, neputând realiza de cât câștiguri mici. Situațiunea dar a acestei categorii de persoane tinde ca să devină din ce în ce mai reade-cât să se îmbunătățească.

Tot ast-fel este și în privința funcționarilor. În cele mai multe țări civilizate, mai cu seamă la națiunile democratice, retribuțiunea funcționarilor mari tinde a deveni din ce în ce mai mică, iar a micilor funcționarilor a se augmenta. Ast-fel este, cu deosebire în Franța : «Camerile noastre de origină democratică, zice Leroy Beau-

lieu, lucrează cu un zel neobosit a mări lefurile mici și a micșora pe cele mari. Cât pentru vorba «leafa mare» ce nu mai are nici un sens în limba franceză, numai ignoranța și invidia poate s'o admită. Cei ce susțin ecuivalența funcțiunilor, această dogma absurdă care aseamănă pentru apărarea țerei pe cel mai mic soldat cu Napoleon sau cu Moltke și pentru progresu industriei pe cel mai mic lucrător cu Arkwright, Jacquard sau Stephenson, aceia se pot felicita că guvernământul nostru se apropie de principiul lor. (1)

În Anglia din contră, funcțiunile publice sunt foarte larg plătite, dar în același timp, sunt foarte puține în număr. Există retribuțiunii de una sută mii franci și chiar mai mari: Un judecător de curte, spre exemplu are 125,000 franci pe an. Englezi au crezut că magistrații lor trebuie să aibă o pozițiune tot atât de bună ca și a avocaților distinși.

La noi, aceste considerațiuni nu s'au ținut în seamă. În toate ramurele serviciilor statului putem zice că nu avem de cât funcțiuni multe și foarte puțin retribuite. Am preferit sistemul unei armate de funcționari, trăind din lefurii nesuficiente acei care se mulțumește cu mai puțin funcționari dar mai bine plătiți pentru ca să îndeplinească un rol mai însemnat. Acest sistem nu este conform nici cu principiile economiei politice nici cu interesele statului. Statul, are aceleași necesități economice, ca și un particular care caută serviciile altuia. Trebuie să ofere recompense destul de mari; alt-fel se vor prezenta la alegerea sa numai persoane incapabile. De altă parte, dacă n'am avea în fie care ramură de serviciu, de cât un număr oare-care de funcționari bine retribuiți, dar în schimb înzestrați cu aptitudini însemnate și însărcinați cu un rol dificil, fie care ar înțelege că aceia nu pot fi lesne înlocuiți și nimeni n'ar aștepta resturnarea guvernului, pentru ca să obție un post pe care nu poate să'l îndeplinească

At. Kiriac

(1) Sub Napolion I. un ministru primea 1200.00 franci, sumă considerabilă după timp. De la revoluțiunea din 1871 nu are de cât 60,000 ceea ce este foarte puțin. Tot ast-fel este și pentru cele alte funcțiuni. Prefecții primea altă dată 30.000 fr. 40,000, fr. sau 50,000, după clase, astăzi nu primesc de cât 18,000, 25,000. sau 35,000. Judecători tribunalelor nu sunt mai fericiți din punct de vedere al retribuțiunii Primul Presedinte al curții de Casație primește, 30,000 fr. acela al curții de Apel 18,000, consilierii la cea d'antăi din această curte 18,000 și la cea de a doua, 12,000 (Veți Leroy Beauliu, Repart. de richesses pag. 357 și următor).

V I S

Te-am visat. — Ce mincinoase sunt și visele! — Părea
Că o lume adunată împrejurul tău plângea,
Și tu, moartă, în sicriul alb, cu flori de cununie.
Inchiseși ochii negri subț a genelor vecie.

Ași fi vrut să 'mi ție visul pân' l-a'doua înviere
Și în somnul meu, ca 'n moarte, să nu știu c'a fost părere;
Ași fi vrut să mor ca tine; însă când m'am deșteptat,
Am simțit că sunt în viață și că tu te-ai măritat.

Th. M. Stoenescu.

NOAPTEA SFÂNTULUI ANDREI

Afară-i noapte, câmpul tot
E alb și 'ntroenit,
Ca un moșneag cu părul alb,
De mult îmbătrânit.

Eu stau acasă lângă foc
Alături cu 'ai mei,
Căci azi e noaptea de ajun
A sfântului Andrei.

Și lângă foc, coprins de somn,
Incep să ațipesc,
Și 'n visul meu strigoii și lupii
Îmi pare că zăresc.

Dar mă deștept curând și văz
Pe groaznicul strigoii

Făcându-mi patul, îmbrăcat
In straiu de vistavoî.

Iar lupii cari-i-am văzut
Sunt micii mei căței,
Ce staū cu mine lângă foc
In noaptea sfântului Andrei.

Decembrie 1885.

Carol Scrob.

PLĂNS ȘI PLĂNS

Pe când eram copil, plângeam;
Dar pentru ce nu 'nțelegeam,
Căci nu 'mi lipsăa nici o plăcere.

Și-acuma plâng, — dar cu durere
Cunosc ce soartă mă bātu;
Căci ce 'mi lipsește azi, ești tu.

Th. M. Stoenescu.

DATI-MI....

Prieteni, mai tăceți odată...
Prea multă gălăgie!
Păstrați-vă pe seama voastră
Risipa de-amicie.

Femei, lăsați-mă în pace,
Din minți nu mă veți scoate;

Prea multă falsă îndrăgostire !...
Ca una sunteți toate.

Poeți, tăceți cu sbirnăitul
Slăbitei voastre lire !
Prea multe stele-aveți în versuri
Deșerte de simțire.

Voți patrioți, atât de ieftini,
Când e să faceți gură,
Dați faptelor mai mult răsunset
Șaveți la graiul măsură.

Imi vijiește groaznic fruntea
De sporul gălăgiei; ..
Oh! Dați-mi pacea cugetării
Și taina Poeziei.

Traian Demetrescu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DACĂ TU...

Soarele atât de vesel și atât de arzător,
De-ar cunoaște frigul nopții și a ei întunecime,
Tot s'ar înmuia de milă și-ar căta din înălțime
Să'i trimeată pe o rază un suris mângăetor.

Ensă tu cunoști cât sufer, și'ntr'atât te-ai înrăit,
Că petreci și rizi, mai rece ca a morței nepăsare!...
Dacă tu, și 'mi lași în suflet o durere — atât de mare,
Ce s'aștept de la aceia pentru care n'am trăit!...

Th. M. Stoenescu.

ALFRED DE MUSSET

LA CE VISEAZA FETELE.

(Comedie în două acte, în versuri)

PERSONANELE

Ducele Laerte.**Contele Irus,** nepotul său.**Ninon** } gemene, fiice ale ducelui**Nineta** } Laerte.**Silvio,****Flora,** servitoare.**Spadil,** } servitori.**Quinola** }*Scena se petrece or unde se va voi.*

ACTUL ÎNTÂIŪ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SCENA I.

*(O cameră de culcare)***Ninon, Nineta.****Nineta**

Sunt un-spre-zece ore. — Somn dulce, surioară!
Mă duc, căci noaptea-î scurtă și somnul mă doboară.

Ninon

Somn dulce!.. Nu ți-e frică și n'ai să te nfori,
Ca pân' la-a ta odaie, prin parc să te cobori?
E cam târziu!.. Mai bine, să chem pe Flora.

Nineta

Lasă.

Pe-o vreme-așa senină, de nimenea nu'mi pasă.
Și 'n urmă, ca tovarăș, nu am pe Bachanal?
Hei! Bachanal!..

(Ese, strigând câinele)

Ninon (Îngenuche în fața icoanei)

O Criste! Dum fixus cruci
Expandis orbi brachia,
Amare da cruceam, tuo
Da nos in amplexu mori.

(Se desbracă)

Nineta

(Intrând spăimântată, și aruncându-se pe fotoliu)
Ce spaimă și ce moment fatal!..

Ninon

Ce este?... Ce se 'ntâmplă?

Nineta

O iazmă, o nălucă!

Ninon

Ce zică?... O Doamne mare! Cutremurul m'apucă!

Nineta

M'apropiasem, soro, doi pași de ușa mea,
Când, ved un om, ce 'n brațe d'o dată, mă și ia
Mă strânge, mă sărută, mă lasă jos, și pierere...

Ninon

O Doamne! Ce să fie? — O fi vre o părere
A minței tale?

Nineta

Însă...

Ninon

Atunci, e un tâlhar...

Nineta

Nu cred, căci n'avea chipul d'a fi om ordinar.
Avea un lanț pe umeri, a căruia lumină
Făcea să licărească verdeața din grădină;
Mantaua lui spaniolă, blănită scump era...

Ninon

Dar asta nu m'oprește mai mult a tremura.
Ciudat! Nu 'mi vine-a crede să fie om de treabă...

Ce fel? Iți ese 'n cale, te-oprește, nu te 'ntreabă
De 'l plăci, — te srânge 'n brațe, te și sărută chiar,
Și zici că n'avea chipul d'a fi om ordinar!
Avea mantaua neagră?... O fi satan, — saū poate
Vre un strigoī!..

Nineta

Ce vorbă!.. Avea mustăți!

Ninon

Din toate

O fi ceva. — Dar, spune-mi, n'o fi vr'un amarez?

Nineta

Oh! Dacă s'ar intoarce!.. Dar pan'atunci nu crez.

Ninon

Știi ce? — Eū crez că tata a vrut ca să glumească.
Mai bine-ar fi, pe Flora s'o chem, să te 'nsoțească.
Ei! Flora! Flora! — Du-te cu soră-mea!
(Flora apare în ușă)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nineta

Rēmăi

Cu bine!

Ninon

Vezi de pune zăvorul mai intăi.

Nineta

Și tu pe-al teū. — Adio!
(Se sărută; — Nineta ese cu Flora)

Ninon (Singură, punend zăvorul la ușă)

Purta un lanț pe umeri și-avea manta blănită!
Apoi, — a sărutat'o... Minune!..
(Își desface părul)

Împletită

Cum sunt, nu'mi șade bine. Am părul scurt... Ș'apoi,
Sunt sigură, că tata să riză-a vrut de noi.
Nineta le cam spune cu moț. — Vězend'o, tata,
E prea firesc s'alerge și să'și sărute fata.
Brățările 'mi staū bine!
(Se desface)

Ah! Măine, când gândesc

Că vom avea la masă un ténăr! Bănuiesc

Că trebuie să fie un ginere — Ce 'mi pasă!..

Prozaic mi se pare un ginere la masă.

Or cum, — ce rochie ênsă voiû pune?..

(Se culcă)

Să mă 'nbrac

Cu cea de vară?.. Însă, de nu î va fi pe plac...

Să 'nbrac pe cea de iarnă?.. E mai impunătoare,

Mă v'arêta mai rece, dar mult mai răpitoare.

Dar nu! Pe cea de vară, — Cu dênsa voiû părea

Mai zveltă, mai uşoară, şi cred că-î voiû plăcea.

La masă îl vor pune să şeadă 'ntre-amêndouê,

Cu scopul de-a'şi alegê pe care-o vrea din douê;

Şi poate pe Nineta întâiû va prefera;

Dar nu! — Ea nu se poate cu mine măsura.

— Purta un lanţ pe umeri şi-avea manta 'nblănită! —

'Mi-e cald!.. Cê zăpuşeală; mă simt neliniştită.

Să dorm, cu toate acestea! — Dar ce e?.. Am uitat

E Flora; se întoarce... Dar nu! M'am înşelat

La la trara la ri ra!.. Da! Vântul fluerase.—

Mătuşa mea, aseară, ce rău se pieptănase...

— Am nişte braţe, doamne! ce tari şi albe sunt!

Tra la!.. Mi-e somn... Mai bine să dorm decât să cânt...

...Mustăţi... a sărutat'o... ce om!.. ce îndrăzneală!..

(Adoarme. Se aude pe fereastră cântând o chitară şi o voce)

Vocea

Ninon, Ninon, ce faci tu oare,

Când vremea este trecătoare?

Când florile cu vremea mor,

Tu cum trăieşti fără amor?

Ninon (Deşteptându-se)

Visez?... Cânta o voce saû visul meû mă 'nşeală?

Vocea

Priveşte-te şi vei vedea

În inimă ce poţi avea.

Când dupe vară, vine Iarnă

Şi moarte foî o să s'aştearnă

Pe câmpul trist și înghețat,
 Ce vremuri ai de așteptat?
 Nu vezi pe cer atâtea stele,
 Și tu ce strălucești ca ele
 De ce în noapte te ascunzi
 Și nu te 'ndupleci să pătrunzi
 O inima de farmec plină
 Ce sub fereastra ta suspină?

Ninon

Dar nu mă 'nșel!.. El cântă... Dar cine este, el?..
 Cum? Știe cum mă chiamă?.. O fi chemând ast-fel
 Pe-amanta lui...

Vocea

Ce 'mî pasă dacă ziua trece
 Și 'n urmă-î vine noaptea rece,
 Când pot de sub fereastra ei
 Să 'nnalț spre dînsa ochii mei!
 Deschide, drăgălașă floare,
 Și 'n întunerec va fi soare;
 Iubește-mă, căci fericit
 E numai cine a iubit!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ninon

Ce? Lanțul, a căruia lumină
 Și-acuma licărește pe iarba din grădină?
 Mantaua înblănită, — și el?.. A! este el
 Acela pentru care m'am deșteptat ast-fel?
 Dar cine e, — de unde cunoaște și-al meu nume?
 Voiu ști-o, — de-ași străbate cătând, întreaga lume!

(Va urma.)

TH. M. Stoenescu.

CUIBUL IUBIREI.

*Draga mea, din ochii tei
 Aŭ picat două scînteî
 Şi în sinu'mi aŭ aprins
 Pentru ei un dor nestîns.
 Aŭ tot ars şi dogorit,
 Inima 'mi aŭ mistuit,
 Făcînd cuib în miezul ei.....
 Acum smulge'l dacă vrei.....
 Dacă vrei şi dacă poţi
 Inima din pept să 'mi scoti!*

Gr. H. Granda.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DOUË CUVINTE.

*De mult n'o mai văzusem, şi în viaţa furtînoasă
 Perdusem chiar speranţa că ne vom mai vedea;
 Dar rătăcindu'mi paşii în noaptea 'ntunecoasă,
 Imagina'ri dorită în cale 'mi tot rîdea.*

*Capriciî, bunătate, — nu ştiu care din două —
 O face să mă cheme. În grab am alergat.
 Ca crinul ars de soare, când e stropit de rouă,
 La dulcea ei vedere iar am înviorat.*

*Ca fulgerul trecură momentele puține
Ce-aveam să stai, cu dēnsa!... Cu vocea tremurând
'I am spus a mea iubire, 'i am spus că pentru mine
Ea'i singurul meu bine, ea'i singurul meu gând.*

*«Te ered!» zîbind ea 'mă zise cu vocea 'nduioșată,
D'alăta fericire simțitu-m'am coprins,
În cât mă mir ș'acuma cum n'am căzut îndată
La scumpele'i picioare, să plâng de dor învins!*

*Dar am fugit, cu grabă voind s'ascund în mine
Nespusa fericire de care plin eram...
D'atunci desmerd într'una cuvintele divine
Ce au picat din gură'i, alinător balsam.*

*D'atunci n'am mai văzut-o. 'Mă e teamă s'o ved iară,
Căci poate numai mila atuncea 'i a dictat
Acele dulci cuvinte ce 'mă au făcut o scară
În cerul fericirei, în cerul înstelat;*

*Și mult mai drag îmi este să stai în amăgire
De cât să îmi ved visul d'o dată nimicil.
Iluzia și dēnsa devine o fericire
Pentru acel ce arde d'un dor nefericit.*

19 Decembre, 1885.

Gr. H. Grandea.

AȘA E SCRIS.

*Privind la cer întreb de ce
Dintr'ale nopței stele
Es raze care licăresc,
Când noaptea e cu ele?*

*Se vede că așa e scris,
Ca umbra 'ntunecată,
Să poată da clipirei lor
O zare luminată.*

*Și-un suflet de durere stins,
Să poată da gândirei
Un foc c'al stelelor de vii
In noaptea 'nchipuirei.*

Iași.

Stanca.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

COSTACHE CARAGIALI⁽¹⁾

Mulți din noi am cunoscut, am iubit, am admirat pe Costache Caragiali.

Când Ion Câmpineanu, fiind eczilat, a renunțat la măreța însărcinare ce 'și deduse, de a proba tutulor incredulilor din lumea mare a României, că eczistă o frumoasă și armonioasă limbă românească, și că putem avea o artă și o literatură dramatică română, spre a pune în acțiune păsurile, nevoile, speranțele, simțimintele și aspirațiunile

(1) Darea la lumină a operilor inedite ale scriitorilor noștri morți înainte de avea timpul său mijloacele a le publica, este de cea mai mare însemnătate pentru literatura română; și tocmai pentru acest cuvânt, *Revista Literară* își impune sarcina de a descoperi și publica scrierile de valoare ale o-dihniților poeți și prozatori români. — Publicăm astăzi un manuscris inedit al regretatului Pantazi Ghica, care ne fusese dat încă pe când trăia și colabora la revista noastră, pe atunci intitulată «Literatorul». Suntem cu atât mai fericiți de a-l publica tocmai astăzi, cu cât avem prilejul de-a deștepta memoria acestui distins scriitor.

noastre, și spre a aminti faptele mari și strălucite ale trecutului nostru de gloriă; și când Ion Eliade a renunțat de a mai dirige Teatrul național, în care strălucise autorii dramatici ca el, Ioan Voinescu, Costache Făca și Nănescu, Costache Bălăcescu și alții, Costache Caragiali a luat, ca succesiunea lor, nobila misiune de a dezvolta și a face să prospere arta dramatică în România.

Aceasta se petrecea la 1846, adică într'un timp de urgență în care un Tiberiū modern descriesese însuși era domniei sale prin aceste cuvinte :

— « Ah! boerii zic că sunt un erghelgiū, o să 'i duc ca pe o turmă de vite sălbatece, și o să 'i imblânzesc în lanțuri și cu biciul de patru cai. »

Și era singura făgăduială pe care o împlinea cu scrupulozitatea jurată, erghelgiul ajuns la domnie sub patronagiul sugrumător al Rusiei, ce dedese impunerei sale strivitoare, simularul unei alegeri făcută de o obștească adunare, ticluită sub dictatura lui Daschkoff.

Era dificil, era primejdios atunci de a lua o sarcină ca conducerea teatrului național; aceasta însemna imediat a fi ca un tâlhar pus sub privigherea acelei poliții Muscălești, ce era un instrument al Rusiei, poliție, de care bătrânii își amintesc încă, cuprinși de fiori, însemna mai mult, însemna fără îndoială a se espune la persecutare și la eventualitatea de a se vedea într'o bună dimineață surghiunit la o monăstire pe viață, ori ecsilat din țară, sau cu carnea și pielea spinărei sfișiată de sfârcurile înodate cu alice mari ale gârbaciului lui Căpitan Costache.

Era o epocă de absolutism fantastic, în care o censură stupidă și neîmpăcată forfecă, ciontea, desființa ori-ce gândire de naționalitate, de patriotism, de românism și tăia până și din operele Italiene ca în *Puritanii* cuvîntul *liberta*, pe care 'l înlocuia cu vorba *lealta*, fără ași da seama dacă în limba Italiană acest termen avea o semnificare.

O mică digresiune.

Sub acea domnie, un fiū de boer mare, care a murit, îi pot spune numele, Aristid Ghika, voia să se însoare cu fica

marelui vornic Iordache Filipescu, (1) promisul și promisa se văzură, se plăcură, părinții se înțeleseseră și deciseră săvârșirea cununiei. Promisul însă care era tânăr, se întorsese din Paris unde luase oare care principii de independență și de liber arbitru al propriilor sale acte, se pomenește cu o zi înainte de logodnă, c'un agent *oficios* al poliției oculte muscălești, că 'l previne în mod *tot oficios*, cum că D-l Daschkoff *având bănueli politice* asupra acelei căsătorii, nu permitea contractarea ei. În urmă, s'a luat pretecste de rudenie, care era într'un așa grad în cât biserica nu autoriza asemenea cununii, spre a se aduce obstacule nenumărate și ne 'nvinse la căsătoria unui Ghika cu o Filipească, pentru că unul era din un neam cunoscut ca opus Rusiei, și cea-laltă era vara lui Mitică Filipescu, reputat revoluționar și omorât în umezeala beciurilor monastirei, unde nefericitul martir al cauzei libertății fusese încarcerat.

Rusia se amesteca până și în căsătoriile Românilor, și în afacerile de familie cele mai intime.

Cu toate acestea, de oare-ce-amarul învinge toate obstaculele, cununia se sevârși fără voia Rusiei.

Era un artist de merit, un bărbat cu inimă, un suflet românesc, un caracter nobil și plin de mândrie un om capabil de o abnegațiune imensă și de sacrificiuri admirabile, acel Costache Caragiali, tot d'auna vesel, sarcastic, glumeț, care avea o ironie zdrobitoare să arunce chiar durerea și privațiunea cu care era tot d'auna în luptă crâncenă.

El se adresa la tinerii studenți, în inima cărora vibra câte o coardă patriotică, spre a le cere ca o eleimozină câte o piesă cu care să alimenteze teatrul național.

Eram copil de pai-spre-zece ani, când Costache Caragiali m'a pus, cu sila, să'i traduc *Lekain, la Draguignan* și *Noua Eloisă*. El mă iubea pentru că 'mî plăcea literile, și eram studios, mă însoțea une-orî la școală la S-tul Sava, unde când el nu avea repetițiune, sta până ce să săvârșia cursurile ca să se întoarcă acasă cu mine, să mă pue să lucrez la traducțiunile lui.

(1) Marele ban Iordache Filipescu, sub domnia lui vodă Stirbey.

— «Ia vezi, Costache, ce vânt bun e afară, să înălțăm un zmeu, îi ziceam adese-orî.

— Lucrăm pe urmă? Întreba el?

Îi dam cuvântul meu. Costache Caragiali se făcea copil cu mine, el confecționa spetezele cele mai perfecte și pâraitorile cele mai sgomotoase din România, și 'ntr'o oră, eșa din mâinele'i dibace un zmeu de opt coli, care devenea admirațiunea Bucureștiului și aducea toți copiii din mahala să casce gura, înmărmuriți de reușita noastră:

A fost un moment în care am avut cinci zmeuri fabricate de noi, eu făceam ornamentele, și el spetezele și pâraitoarea, le 'nălțam pe toate odată, și zgomotul lor armonios, lua auzul întregului București.

Am reușit atunci a face un zmeu de 14 coale, spetezele erau din toată lungimea scândurei, cum o luasem de la cherestigiu; fratele meu care era un tânăr format și deja bărbat politic conspirând și pregătind revoluțiunea de la 1848, și cu mult iubitul și regretatul Alexandru Golescu, pe care uni îl porecliseră *lungul* și alți *Aimé Martin*, au luat parte cu noi la 'nălțarea lui și triumfau cu noi, când zicea Costache Caragiali

— «Asta nu e zmeu, asta e balaur!

El zicea mamei despre mine :

— Invață la școală, matematică, literatură, istorie, eu vosc să învețe filosofia și de aceia îl pun să traducă piese.

Mama avea încredere în amicia lui pentru mine și i răspundea :

— «Pantazi începe a veni într'o vrastă primejdioasă, și pentru un adolescent ca el, este mai bine să se obișnuiască a lucra, fie chiar piese de teatru, decât să se deprinză e ștregări.

Costache Caragiali prânzea mai în toate zilele la noi adese el întâlnea în casa noastră pe Ion Câmpineanu, care îl iubea, și petreceau ore întregi convârsând.

Intr'o zi, îmi cade 'n mână un romanț de comitele Tchajcofschi, intitulat *Kârdjali*. Am prefăcut acel romanț, localizându'l în o dramă în 5 acte. Iată ce'mi-a scris el atuncea, posed încă acea scrisoare pe care o copiez textual :

«Drama 'ți este cu atât mai frumoasă, cu cât ese din «condeii unu tîner cu inimă, în care strălucește patri-otismul Ghiculeștilor și al Cîmpinenilor, dar dacă ași reprezenta-o ar trebui să otăresc să 'nchiz teatrul mâine, «să las pe drumuri 16 nenorociți bărbați și femei, ră-«pindu-le pâinea din toate zilele, și pe mine să mă tri-«mită la Plumbuita ori la Mărgineanu să ia locul un-«chiului tîu, ca să'mi scoață și mie un cântec cum îi «scosese lui poporul, vestitul :

«Haideți frați la Mărgineanu !

«Să scăpăm pe Cîmpineanu

«Făgăduște-mi, cheazășuește mi că în momentul când «poliția mă va sili să las cortina, nația va isbucni și vom «eși de acolo cu revoluția României, și pun de o 'nvață «la noapte, și o joc mâine seară.

Te iubesc și te 'nbrățișez

Costache. Caragiali

În adevăr, când dupe 1848 m'au arestat muscalii la colonel Daragan, în casele lui Hagi Moscu și au făcut o perchezitiune căzăcească la mama, gășind manuscrisele amândouă, copia și curatul, și cartea comitelui Tchai-cofschi, 'mi a rădicat și manuscrise și cartea aceia de o-dată cu istoria Franciei de Ségur, și un volum de colec-țiuni de studii pentru bacalaureatul în litere, pentru că aga cu ofițerul muscălesc, au gășit în istoria Franciei revoluțiunea Francesă și numele lui Danton, Robespierre și cei l'alți apostoli și martiri ai regenerațiunii omenești și au zis : «C'est dangereux!»

Costache Caragiali a urmat sub teroarea ocupațiunii muscălești opera lui, adese-ori cu lacrimile în ochi, și aplecînd fruntea'i mîndră sub umilirea impunerilor mus-călești brutale și grosolane.

Era o școală Teatrul lui Costache Caragiali, o școală măreată, utilă și frumoasă, pe scena lui s'a cântat imnul la revoluțiunea de la 1848, la a cărei pregătire el partici-pase propagînd în acțiune principiile regeneratoare ale revoluțiunii franceze.

S'au format talente strălucite fa acea școală, iubite și aplaudate cu dreptate de public.

Duduca, o stea ce a trecut lucind pe cerul teatrului național, sërmana copilă încântătoare ce a dispărut ca o nălucire de tinerețe, și s'a coborât în mormântul unde țerêna a acoperit un talent imens, o inteligență vastă, și o gingășia adorabilă.

Marița Blonda, o rară frumusețe unită cu o mare apținudine pentru arta dramatică, ce ajunsese a'și face o reputațiune in travesti.

Amalia Cronibace, asemenea o frumusețe rară, prima amorează care răpea inimele, și ținea tot publicul în extaz sub farmecul vocii sale dulce și suavă, și al declamațiunii sale pasionată și expresivă.

Matilda Major, acea mëndrețe destinată să devină într'o zi artistă celebră între artistele Române, și să atingă mărimea celor care au creat rolurile Caterinei Howart și a Damei cu Camelii. Acea natură de elită, acea femeia distinsă între cele mai distinse, care cu voința de a 'nvinge dificultățile, a triumfat în artă, și cu darul sufletului ei devenise adorațiunea tuturor câtî o cunoșteau. Acel caracter ferm, care datora totul numai muncii, studiului, stăruiței sale și a cărei inimă ajunsă la culmea 'nălțimei simțimintelor o făcea să fie cea mai iubită din cele mai iubite femei de amicii săi. Mândră fără trufia și fără fanfaronadă, demnă, însă afectuoasă și afabilă, inteligentă dar modestă, energică dar blândă și indulgentă, regină a scenei în teatru și superioară între femei în societate, Matilda avea bunătatea și iubirea ingerilor; ea nu știa să umilească pe nimeni, sau să supere vre o susceptibilitate; observațiunile, consiliurile, muștrările ei erau bine voitoare, și făcute cu atâta grațioasă delicateță și cu'n tact atât de fin, în cât în loc de a te supera o bine cuvântai. La petrecere, la veselie, la întristare și la durere, Matilda rîdea voioasă, petrecea încântătoare, sau lăsa să'i pice din frumoasa-i geană o lacrimă de compătimire, când buzele i murmurau un cuvânt de mângăere.

Matilda avusese tot ce putea să dea Dumnezeui unei ființe omenești spre a o împodobi; statură înpunătoare

și maestoasă, perfecțiunea formelor, frumusețea răpitoare, talent eminent, simțimēte nobile.

Moartea a secerat-o în puterea mărireii sale de artistă, în strălucirea falnicei sale frumuseți, în momentul când atingea culmea celebrității, și a lăsat pentru mult timp teatrul vėdov de o perfecțiune, ce anevoe se va ivi încă pe scena Românească.

Duduca, Marița Blonda, Amalia Cronibace, Matilda Major, făceau de la 1846 până la 1852 primi pași pe scena teatrului Național, în interval de câte două și trei ani una dupe alta, sub direcțiunea inteligentă și instructivă a maestrului artei dramatice Costache Caragiali.

Ca bărbați, scena nu era mai rău zestrată; se iveau tineri străluciți cari promiteau, și cari au ținut cu succese meritorii promisiunile lor. Costache Dumitriade, un maestru în artă, un talent eminent, iubit de public, a cărui retragere a lăsat un mare gol în teatru; Mihail Pascaly un talent serios, un muncitor neobosit, un merit incontestabil ca artist; D-nul Ștefan Velescu care a profitat de lecțiunile lui Regnier, pe care publicul l-a aplaudat cu drept cuvēt, și care a reputat succese legitime, în rolurile în care s'a distin. școala dramatică a lui Costache Caragiali. El a produs pentru că făcea artă pentru amorul artei și literatură dramatică pentru iubirea României cărei sacrifica, cu abnegațiune și fără fanfaronadă, pâinea lui din toate zilele.

Nimeni n'a bine meritat de la patrie mai mult de cât el.

Și pentru că el s'a luptat cu atâta bărbăție, a susținut, a ridicat, a dezvoltat, a consolidat arta dramatică în România, pentru că a avut un suflet românesc și a înfruntat persecuțiunile dōmnești, ūrgia Muscălească, și a propagat ideile de libertate și aspirațiunile de naționalitate, punēndu-le în acțiune pe scenă, lumea l a uitat cu ingratitudea obicinuită a popoarelor pentru care se sacrifică bunii patrioți, în cele din urmă, Costache Caragiali țara pe stradele Bucureștelui o viață de mizerii și plimba dezgustul și disprețul de omenire cu o frunte mēndră și tot-d'auna ridicată.

Retras din teatru, Costache Caragiali, care a lucrat

40 de ani pentru țara lui, nu avea nici un resimțiment, nici o amărăciune, în inima lui, nici un cuvânt de necaz pe buzele lui în contra celor cari găsind opera lui de îzmulsese din mâini, ca s'o exploateze și nemulțumiți de ași apropria aceia ce el dobândise cu 40 ani de muncă și sacrificii, îl eliminase chiar dupe acea scenă, ce el ilustrase un timp atât de îndelungat prin talentul său.

Trăia în mizerie, dar prea mândru ca să cerșească, Costache Caragiali, muncea ca să câștige copiilor săi pâinea din toate zilele, pe când alții cari nu au făcut nici a zecea parte din ceia ce a făcut el, au dobândit pensii viagere ca recompense naționale, și bene merenti; este adevărat că cel din urmă semn de distincțiune, nu este treabă mare că s'a dat pentru scrieri literari unor preținși poeți cari nu știu ce este versificațiunea, și pentru opere ce nimeni n'a văzut cu ochii, și chiar unor plăcintari.

A murit în mizeria cea mai cumplită.

Trebue însă să mărturisim că, dupe propunerea mea, susținută de D-nul C. A. Rosetti, Camera legiuitoare a acordat un omagiū tardiv meritului marelui artist-director, votând spele pentru înmormântarea lui.

Înclinați-vă înaintea numelui său, voi urmași ai telenelor strălucite cu nobilă muncă, cu focul sacru, cu sântul amor de artă, cari ajungeți la înălțimea primelor locuri între artiști Români, căci această scenă pe care voi străluciți astă-zî, în aplauzele bine meritate ale publicului, este opera lui Costache Caragiali; căci școala practică în care voi ați luat primele noțiuni de artă dramatică Română, este școala lui Aristia, complectată și perfecționată de Costache Caragiali.

Înclinați-vă, voi tineri luceaferi ai viitorului teatrului Românesc, înaintea numelui său, căci modelul virtuței și al abnegațiunei patriotizmului, al amorului de artă, a fost acel mare maestru, Costache Caragiali.

Este încă un omagiū ce sunt dator a face și o dreptate ce trebuește să dau unui meritos și brav artist care și a iubit țara, a adorat libertatea, și s'a sacrificat ani mulți cu o demnă abnegațiune, dupe ce a strălucit și a reperutat gloriū victorioase pe scena Română. Singurul

care a urmat ecsemplile de interesare și de patriotică abnegațiune, date de Ioan Cămpineanu, Aristia, Costache Caragiali, acela este Costache Dumitriad, care dupe o muncă de trei zeci ani pe scândurile teatrului, ar muri literalmente de foame pe stradele Bucureștului, dacă nu ar fi găsit un sistem de a bate cue pentru perdele.

Dumitriad, sărman vechiū amic al copilăriei, al adolescenței, al tinereții mele, mult ne amintim noi de timpī depărtați, șterși din memoria celor ingrași pentru că noi adăpați de școala mareață de patriotism și de lupte al acelor timpī, avem cultul sacrificiurilor și al meritului, și nu ne-am închinat noi, nici la reputațiunile uzurpate, nici la vișelul de aur.

Lui Costache Caragiali nici țara nu 'i-a dat un codru de pâine, pe când a dat recompense naționale ecsploatorilor opereī lui.

Lui Costache Caragiali mort, țara îi va acorda omagiul ce se acordă cetățenilor valoroși, cari s'aū luptat, aū muncit, și s'aū sacrificat pentru ea. Îi va ridica un monument. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceasta este datoria voastră, artiști și artiste, cari ați fost camaraziī lui, frațiī lui în șacerdotul ce ați ecsercitat cu el, și ce urmați astă-zī cu succese din care mare parte le datoriți lui; este datoria voastră artiști și artiste, care ați făcut primele voastre încercări pe scenă, la școala lui; strălucirea voastră de astă-zī o datoriți consiliurilor lui, triumfurile voastre treatrale le datoriți preceptelor ce ați învățat de la el.

Este datoria voastră, tineri artiști și tinere artiste, care în artă aveți ca să vă conducă în frumoasa cale a artei tradițiunile lui Costache Caragiali, vouē vă aparține să dați memoriei maestrului, omagiul de venerațiune ce a bine meritat.

Adunați-vē, contribuiți, și faceți un monument pe care să fie scris în litere de aur pentru lauda și fala voastră:

**Maestrului artei dramatice Române artistele
și artiști Români.**

Primiți obolul celui mic ca și contribuirea celui mare din toată România, fie-care să dea salariul său câștigul său pe o lună, ca să facă acel monument demn de artiști și de artistele Române.

Așa se onoră memoria celor merituoși ce nu mai sunt, de acei cari urmează tradițiunile lăsate.

Așa se onoră chiar pe ei, acei cari știu a plăti trecutul, tributul lor de recunoștință și de admirațiune.

Pantazi Ghica.

TEATRUL NAȚIONAL

Cestiunea Teatrului, în cercurile celor care se interesează de mersul și de soarta lui, este oare cum agitată. Ori cine-l cunoaște trecutul, îl judecă prezentul și se întreabă, la ce sfârșit se va ajunge cu această instituțiune, a cărei menire este de a ne păstra și purifica limba, de-a ne înnobila simțimintele și de-a înălța nivelul moralului nostru.

În decurs de mai mulți ani, direcțiunile ce s'au succedat, au cercat să găsească noi mijloace de îmbunătățire; dar, sau că competența le-a fost ingrată, sau că s'au lovit de obstacole neînălțurabile, — fie care din directorii trecuți au găsit mai nemerit a se retrage mai înainte chiar de ași pune planurile în lucrare.

Directorul care a avut curagiul ași manifesta, mai pe larg și prin fapt, una din încercările sale de reușită, a fost D-l Gr. Cantacuzino, sub a căruia direcțiune s'a format opera românească și s'a adus trupa de balet, plus un maestru, pentru a-l face școală de acum încolo. Dar, fie-ne iertat să presupunem, că tocmai acest curagiu a sfârșit prin a sili pe fostul director să abdice dupe tro-

nul cu rips vișiniu și să 'și lase încercarea văduvă, în mijlocul multor pretendenți, care de care mai râvnitori de-o mărire, pentru ale cărei privilegii totul se proiectează, totul se promite, dar nimic nu se realizează.

La începutul stagiunii, când s'a format opera românească, sau mai bine când începuse zgomotul despre formarea ei, erau două curente de idei deosebite : Se lăuda sau se blama. De-o parte și de alta era dreptate și nedreptate.

A avea o operă românească, însemnează mai întâiu, dintr'un punct de vedere economic, ca miile de lei să rămâie în țară, în loc să fie exportate de străini, și apoi ca talentele noastre să se formeze, să 'și ia avânt și să 'și asigure traiul și gloria în țara lor, iar nu să a-lerge la străini să caute încurajare și să le fie lor de cinste spre necinstea noastră.

Iată pentru care cuvântul, cei care susțineau opera românească aveau dreptate.

A avea însă o operă românească, așa cum s'a înțeles de direcțiunea teatrului, — adică, a sacrifica operele și operele mai tot repertoriul dramatic, acela ce corespunde menirei teatrului, a sili pe artiștii talentați să lănghezească în uitare, spre a ni-i arăta în câte-o *lunea*, și atunci în piese de rău gust, traduse de câte-un actor cu pretențiuni absurde de literat, a importa un balet, plus un maestru, și a pune pe un Iulian să cânte în operă, însemnează a nu cunoaște economia cea mai elementară, însemnează a oprima talentele, a le înăbuși în dezvoltarea lor.

Iată pentru ce, cei care erau în potriva operei, aveau și ei dreptate.

Cât pentru nedreptățile lor, ele reies chiar din cele

expuse, spre a se însuma amândouă și a zice direcțiunei teatrului : « Bună idee ; — greșită procedare ! »

Și iată pentru ce :

Toți știm fabula câinelui, care trecea riul cu ciozvărtă în gură. Bietul dobitoc, când văzu imagina cărnei în oglinda apei, se lăcomi, vrând să aibă două de odată, și când scapă și pe cea de-avea în gură, rămase buzat.

Ceia ce a uitat însă direcțiunea teatrului, e fabula uluiului, care n'a crezut cu cale să lase păsărica din ghiare ca să-și piarză timpul alergând dupe alta.

« Ce e în mână nu-i minciună » e morala fabulei, și toc-mai uitarea acestei morale a făcut ca Teatrul Național să-și schimbe menirea, iar adevărații artiști să rămâie numai simpli mâncători de subvențiune.

Înțelegeam formarea opereii române pe un tărâm mai rațional, mai cumpătat, mai sistematic, condusă pe o cale treptată ; dar nu opera sa fie totul, — operă azi, operă mâine, iar literatura dramatică, arta ei, în zile de post, cu aceleași pîese ruginite, cu aceleași traduceri nesăbuite.

În rezumat dar, Teatrul Național trebuia să continue reprezentațiunile dramatice c'un repertoriu nou și bine ales, fie compus din piese originale române din care sunt destule, fie din traduceri de valoare ; iar *posturile* să fi fost pentru operă și operete, — și ast-fel, societariii nu ar fi avut a se văita că nu le vine la parte nici cât leafa unui elev ; ast-fel, publicul iubitor de artă dramatică ar fi venit la Teatru ca și anul trecut. Cât despre publicul iubitor de opere, e fiert în aceeași căldare cu fetele lui chir Pavel din *Frantuzitele* lui *Faca* și precum ele zic : « *Uf ! Teatru românesc* » și el va zice pe același ton « *Operă românească !..* » — Acei care merg la opera italiană, de silă și de rușine vin la cea românească, — de oare-ce chiar

și la italieni, ei sunt atrași mai mult prin înclinare către streinism, de cât prin dorul de muzică.

Dacă s'ar întreba acum, de unde provine răul, am putea răspunde, că toate viciile cam de la cap prind stricăciune; iar toate direcțiunile, cam de la directori se scrântesc.

Lipsa unui bun director la Teatru Național este așa de simțită, în cât toate silințele ce s'ar da, chiar de ar izbuti să menție teatrul cu ușile deschise, nici odată însă nu'l va duce mai departe.

Nu e destul să fie cine-va om de societate, influent și chipeș la figură, lipit de o fracțiune politică sau alta, ca să i se poată zice: *dignus es!*... Aci se cere, pe lângă distincțiunea literară, un spirit pătrunzător și apt de reforme salutării, un devotament desbrăcat de ori ce influențe streine, o concentrare a mai tuturilor ocupațiunilor într'una singură și mai presus de toate, o energie și o hotărâre esemplară. *Central University Library Cluj*

Dar se va zice, de unde un asemenea model, când atâți directori s'au succedat și toți la un loc, n'ar putea însuși alătea calități?

Apoi, cum sa'și uite diplomatul tricornul, vânătorul pușca și senatorul somnolența, ca să le mai rămăe minte și inimă absolut pentru Teatru? În toate țerile, directorul de teatru e numai director de Teatru. Dar fie el bătrân, acolo și-a făcut cariera; fie tână, acolo și-o începe.

Printre tineri, dar să se caute modelul, și nu e îndoială, că aviditatea de glorie e mult mai dezvoltată la cei tineri ca la cei bătrâni, — iar tocmai această aviditate îndeamnă la o muncă mai sănătoasă, mai producătoare.

Nu mai un director sustras de la ori ce altă sarcină și cu calitățile de mai sus, ar putea să găsească reformele ce sunt de introdus, — ar pune e rânduială reperatoriului și reprezentațiunilor, și ar ștabili disciplina și

armonia între artiști, care spre paguba lor, se invidiază, se persecută, și în loc să lucreze în unire pentru formarea viitorului nostru artistic se dezbină spre a nimic și puținul ce s'a făcut.

Afară de aceasta, disprețul actorilor pentru public, — când acesta vine la Teatru în număr mai mic, — a ajuns nesuferit. Negreșit, sala teatrului ne fiind plină, actorii văd că rețeta serală e slabă, că nu e parale cu alte cuvinte, și, își esecută rolele în silă, dau pîsa peste ochi, ca să termine mai curând. Intr'una din serile trecute, când se juca opereta *Studentul cerșetor*, D-ul Gabrielescu, de sigur, pentru un asemenea motiv, a găsit cu cale să cânte pe șoptite, nesocotind într'un mod culpabil publicul care'l plătise. Asemenea nesocotința ar merita corecțiune, și e de mirat că publicul e atât de răbdător.

Intr'un număr viitor, vom vorbi mai pe larg asupra cestiunilor privitoare la Teatru, și mai ales asupra frumoasei piese *Martial*, producțiune recentă și de mult merit a D-lui V. A. Urechia.

d'Artanian.

BIBLIOGRAFIE

Le Figaro Illustré : Iubitorii de arte și de literatură, cunosc de sigur, albumul special, pe care marele ziar Parisian, îl editează de trei ani. Cel de anul acesta, este o adevărată minune : Coperta lui de un albastru dulce pe al cărei fund zimbesc două copii, odihnindu-se lângă câinele lor credincios, la stînga, cu mînunchi de aur ai unei holde de grâu, la dreapta, cu marea la picioarele lor ce se întinde departe, este ca un fel de poartă ce se deschide asupra lumii farmecelor și viselor.

Cu toate aceste, coperta celui de anul trecut, pe care d. Pé-

riever, redactorul suplimentului literar al lui *Figaro*, ni l'a oferit ca o grațiozitate, (1) este după părerea noastră, superioară celei pe care o avem supt ochi.

Intru cât privește aquarelele și diferitele genuri de gravuri cuprinse în tectul albumului, nu știm ênse de care trebuie să vorbim mai întâi. *L'Amour au village*, este o poemă în culori, copie a unui tablou al pictorului Bastien Lepage, unul dintre pictorii de frunte printre cei răpiți artelelor prea de timpuriu. Greutatea cu care reproducerea a trebuit să fie obținută e lezne de înțeles, de oare-ce, mai ales Bastien Lepage, se servea de aruncătura de culori afecționată de mulți, dar în care nu reușese de cât artiștii eccepționali, geniurile. Și pe când supt un cer limpede, de primă-vară, și de sigur, de dimineață de tot, — căci nu se vede încă nici-o rază de soare de și tabloul e lucrat în plină lumină, — fata, o țarancă cu păr castaniu, aproape roșu, se uită la un trandafir ca să și ascundă uimirea, iar el, băiatul, țeran bine legat, în cămașă albă, își reazemă cotul de gardul lângă care se află, pare cu totul intimidat de vorbele pe care le-a spus, își apleacă în jos capul și ochii, în fine, cu mâna stângă pare a și număra degetele de la cea dreaptă.

Ca fund, casele satului, albe, cu coperișuri cărămizii, cu câțiva pomi netnfrunziți deplin, și pe jos, un amestec de verdeață, de flori și de frunze, amestecul întregii tinereți a naturii renăs-cânde, cu veselele game ale nuanțelor ce pare că șoptesc de viață și de amor.

Une idylle à Montmartre, nouă, ca străini, ne place mai puțin cu toate că eczeuțiunea nu lasă de dorit; de căpetenie pare a fi *Le retour du pays* de P. Jazet. În adevăr, grupare mai naturală din punctul de vedere al compozițiunei, rare ori am văzut. Toate persoanele din tablou, gravitează înprejurul marinarului ce se reintoarce acasă cu un braț mai puțin, dar cu o decorație pe ptept, fără a'i răpi din inportanța sa. El, — a închis pumnul și l'ține pe masă, a izbit'o poate pentru a zecea oare în cursul povestirii campaniei, căci acest marinar, cu o figură încăpățanată dar energetică nici nu face alt-ceva, pe când, familia, tatăl, muma, surorile și frații, împreună cu preotul satului, îl ascultă în diferite atitudini. A descrie, culorile, măiestria reproducțiunei, este

(1) Colaboratorul nostru Luciliu se afla la acea dată în Paris.

„Nota Redacțiunei“.

cu neputință. Mărturisim ênse, că nici o dată nu ne-am închipuit că se va ajunge cu ajutorul unei mașine de imprimat a se crea niște asemenea opere ce nu se mai pot numi *stampe* ci adevărate picturi.

Cei cari nu și-au procurat încă acest album și iubesc artele aŭ comis o crimă de les-arte. E adevărat că, o pot repara lezne : Albumul, nu costă, la Paris de cât 3 lei și 50 bani, și ori-ce librar primește comănzile.

*

Albumul român editat de ziarul *Epoca* :

S'a văzut mai sus că n'am vorbit nimic despre tectul cõprins în *Figaro illustré*. Vom urma tot ast-fel și cu cel din *Albumul* cu care ne-a surprins de ună-zi *Epoca*, căci în materie literară, tăcerea este lauda și critica elocentă prin ecscelență.

Datorî suntem ênse, să felicităm pe artistul care a ilustrat pruncul literar al «*Epocei*». Incadrările sale, florile ce cu profuziune aŭ răsărit supț creionul sêu, din bogata sa imaginație, îi dau dreptul ori-cât de tẽnér ar fi, să aspire la un viitor strălucit. Dacă am fi siguri că nu comitem o indiscrețiune, i-am scrie numele cu mândrie în paginile acestei reviste, căci avem plăcerea de a'l cunoaște nu numai prin poeticul vis ce a fiesat cu o cutezătoare măiestrie, în aur, roșu și albastru pe foile albe ale tectului literar, ci și personal. Ne știind ênse, până la ce punct, artistul, primează înlr'ênsul nașterea sa ce este ilustră, ne vom mărgini a atrage atențiunea cititorilor noștri asupra gravurilor în cestiune și a reinnoui autorului lor călduroasele și sincerile noastre felicitări.

Albumul ce le conține, se vinde pe preț de un leŭ.

Luciliŭ

A R T E

BUSTUL LUI GRIGORE ALEXANDRESCU

Se știe că prin inițiativa «*societății Literatorul*», astăzi *Revista Literară*, s'a făcut de d. Georgescu un admirabil bust în tera-cotă al lui Bolintineanu ce se află în focarul teatrului Național. Cu acea ocaziune, toată lumea își amintește că pentru a se omori sau cel puțin pentru a se înăbuși această inițiativă, s'a trîmbițat de ziare că s'a constituit un comitet supt președința d-lui Alexandri, spre a ridica marelui poet o statuie, — nu un bust, și altele de același fel. De atunci însă, s'a scurs aproape trei ani, și, acel faimos comitet, a cărui datorie era să ne chîeme și pe noi în sinul său ca primii inițiatori ai actului de dreptate făcut memoriei marelui poet, a intrat supt pămînt. El își îndeplinise se vede misiunea, de oare-ce, izbutise a distra atențiunea publicului de la inițiativa ce «*societatea Literatorul*» luase, ast-fel că, bustul poetului de și s'a depuș în teatru, a rămas însă de teracotă, iar nu de bronz, precum se proiectase a se face. De altă parte, bustul, așa cum este, și tot părea prea mult pentru un poet care a disprețuit favoarea domnească și nu s'a rezemat de cât pe talentul său și pe o viață eczemplară, prin onestitatea ei publică și privată. În așa condițiuni era natural ca inițiativa luată să preîntîmpine răceală chiar din partea teatrului, ce nu a găsit de cuviință să ne adreseze cel puțin o mulțumire.

Cu toate aceste, fiind-că facerea unui bust lui Bolintineanu, nu era pentru nimeni dintre noi o cestiune de reclamă, nu numai că n'am regretat silințele ce ne-am dat în acest scop, dar, în admirațiunea ce aveam și

pentru Alexandrescu, marele fabulist, ne-am adresat îndată dupe moartea lui, la D. Jolnay, unul dintre sculptorii noștrii tineri cu vocațiune stăruitoare.

Și d. Jolnay, figură și inimă eminentamente artistică, s'a grăbit a se pune la dispozițiunea noastră în mod grațios, iar în puține zile, *Societatea Revistei Literare*, a văzut realizându-se și această nouă aspirațiune a ei.

Bustul lui Alexandrescu se află deja ecspus în vitrinele magazinului Ghebauer. Cel care scrie aceste rânduri, l'a văzut pentru întâia oare, seara, printre geamul ușor aburit, pe când, pe trotuare, o ușoară ninsoare căzută de cu ziua, înbrăca în alb calea Victoriei. Și la lumina gazului ce se aprindea, bustul, apărea și el alb, și el maiestuos ca o zi de iarnă, al cărei cer este senin, și plin de lumină misterioase.

Atmosfera artistică, aproape clasică cu care sculptorul a știut să 'și învelească opera, ecspresiunea și maiestatea pusă pe această figură, ce în timpul din urmă nu mai era de cât spectrul unui geniu apus, deschide d-lui Jolnay, în mod glorios, porțile de bronz ale viitorului.

Lucrarea sa, eczaminată de aproape, la lumina zilei sau la a gazului, câștigă și mai mult în inportanță.

Proporțiunea, fantazia, ecspresiunea, și în sfârșit, eczeuțiunea, — calități fără cari nici marmora, nici bronzul nu trăiesc, și cu atât mai puțin gipsul, gravitează în acest bust, cu o armonie perfectă către scopul principal : crearea unei opere estetice, unui ideal artistic pe care fie-care om îl are într'ênsul, dar pe care, puțin îl pot ecprima.

Maiestatea ce se emanează din bustul lui Alexandrescu, este prin urmare maiestate naturală, aureolă luminoasă a calităților ce enumerarăm și cari, perfect echilibrate, o produc în tot d'auna, iar nici de cum, o maiestate de porunceală, rezultând dintr'o atitudine teatrală, dintr'un

gest studiat, dintr'o înclinare sau dintr'o ridicare exagerată a capului.

Jolnay, — nume aproape nou printre numele noastre artistice, — a făcut bustul său fără brațe, a lăsat capului atitudinea sa francă, — cap ce răsare fără ostentațiune dintre gulerul de blană al unei mantale, — și, Jolnay adoptând această procedare, a făcut operă de artă sinceră, ce n'are trebuință pentru a trăi, de brațe și de posturi bizare, întocmai ca o poezie de meșter ce n'are trebuință, pentru ca să impresioneze, de gesturi și de contorziuni declamatorii.

Să facă un sculptor o statuie, ale cărei brațe să le lase în pace de-a lungul corpului, al cărei cap să nu se întoarcă la dreapta sau la stânga, și dacă opera lui va urma să impresioneze, să fie sigur că a făcut artă adevărată !

Să se ridice unui orator dreptul de a gesticula, de a se apleca înainte sau înapoi, și se va dovedi repede, cine este orator și cine nu este decât scamator !

Aceasta a făcut d. Jolnay cu bustul lui Alexandrescu, și când cine-va debutează ast-fel, se afirmă meșter de la cele d'ântăiū pasuri.

De sigur că, teoria noastră, nu are în vedere pe talentele excepționale, spirite inaripate ce izbutesc să fie naturali, mari și maiestuoase în diferitele atitudini ce adoptează pentru operele lor.

Statua lui Heliade, bustul lui Belintineanu de Georgescu, sunt dovezi strălucite despre aceasta : Capul din acest bust n'are trebuință de brațe, pentru a rămâne ce este :

Operă mai presus de laudă ce pune pe artist în rîndul sculptorilor străini de frunte și ce face onoarea României.

Alexandru Macedonski.

